

B.Ed.SE-A1

HUMAN GROWTH & DEVELOPMENT

“We may forgo material benefits of civilization, but we cannot forgo our right and opportunity to reap the benefits of the highest education to the fullest extent...”

Dr.B.R.Ambedkar

**FACULTY OF EDUCATION
Dr. B.R. AMBEDKAR OPEN UNIVERSITY
HYDERABAD
2016**

COURSE TEAM

PAPER: B.Ed.SE- A1 HUMAN GROWTH & DEVELOPMENT

Editor

Dr.V.Sudhakar
Professor of Education,
EFLU, OU Campus, Hyderabad

Associate Editor

Dr.C. Raja Mouli
Professor, Dept. of Education
Dr.BRAOU, Hyderabad

Writers

Dr.G. Padmaja

Asst.Professor, Centre for Health
Psychology, University of Hyderabad

Ms.A.Samyukta

Dept. of Psychology,
Osmania University, Hyderabad

Dr.Tressia Kutty

Head, Dept. of MR,
Sweekar Rehabilitation Institute
Secunderabad-500 003.

Ms.Sangeetha Bhamidipati

Asst. Professor,
Dept. of Applied Psychology,
GITAM University, Visakhapatnam

Dr.P.Swathi

Asst, Professor & Head
Dept. of Psychology,
Osmania University, Hyd.

Ms.Lata Subramanya

Lecturer is Psychology,
St.Ann's College for Women,
Mehdipatnam, Hyd.

Ms.Georgitta J Valiyamattam,

Fullbright - Nehru Scholar,
University of Purdue, USA

Dr.V.Srinivas

Sr.Lecturer,
NSR College of Education, Jambagh, Hyd.

Programme Co-Ordinator

Dr.Chandrakala

Assistant Professor
Department of Education, Dr.BRAOU, Hyd.

Cover Design

G.Venkata Swamy (Graphic Unit)
Dr.B.R.AOU, Hyderabad

June- 2016

Dr. B.R. Ambedkar Open University, Hyderabad.

First Published 2016

Copy right © 2016 Dr. B.R. Ambedkar Open University, Telangana State

All rights reserved. No part of this work may be reproduced in any form without permission in writing from the university.

This text forms a part of of Dr. B.R. Ambedkar Open University Courses. Further information may be obtained from the Director (Academic), Dr. B.R. Ambedkar Open University, Road No. 46, Jubilee Hills, Hyderabad - 500 033.

Further information on Dr. B.R. Ambedkar Open University Programme may be obtained from the Director, (Academic), Dr. B.R. Ambedkar Open University, Prof. G. Ram Reddy Marg, Road No.46, Jubilee Hills, Hyderabad - 500 033.

Printed on behalf of the Dr. B.R. Ambedkar Open University, Hyderabad by the Registrar.

HUMAN GROWTH & DEVELOPMENT

CONTENTS

BLOCK 1 APPROACHES TO HUMAN DEVELOPMENT

Unit-1	Human Development as a Discipline	1
Unit-2	Concepts and Principles of Development	9
Unit-3	Developing Human Stages (Prenatal Development, Infancy, Childhood, Adolescence, Adulthood)	26
Unit-4	Nature vs Nurture	38
Unit-5	Domains of Human Development	45

BLOCK 2 THEORETICAL APPROACHES TO DEVELOPMENT

Unit-6	Cognitive and Social-Cognitive Theories	72
Unit-7	Psychosocial Theory	93
Unit-8	Psychoanalytic Theory	108
Unit-9	Ecological Theory	122
Unit-10	Holistic Theory of Development	131

BLOCK 3 THE EARLY YEARS OF DEVELOPMENT

Unit-11	Prenatal Developments: Conception, Stages and influences on Prenatal Development	138
Unit-12	Birth and Neonatal Development	149
Unit-13	Milestones and Variations in Development	158
Unit-14	Environmental factors influencing Early Childhood Development	177
Unit-15	Role of play in enhancing Development	188

BLOCK 4 DEVELOPMENT IN EARLY ADOLESCENCE

Unit-16	Physical, Social and Emotional Developments in Early Adolescence	199
Unit-17	Emerging capabilities across domains related to Cognition - Metacognition, Creativity, and Ethics	220
Unit-18	Issues related to Puberty	237
Unit-19	Gender and Development	255

BLOCK 5 TRANSITIONS INTO ADULTHOOD

Unit-20	Formations of Identity and Self-concept	262
Unit-21	Emerging Roles and Responsibilities	277
Unit-22	Life Skills and Independent Living	287
Unit-23	Career Choices	301
Unit-24	Psychological well-being	309

BLOCK – I APPROACHES TO HUMAN DEVELOPMENT

INTRODUCTION

The field of human development is complex and dynamic... It highlights regularities in development as well as differences among individuals in different social contexts. Topical approach blended with a chronological approach is adopted in all the blocks. This approach enable us emphasize various developmental process and most importantly it is more compatible with a *life-span perspective*. This approach allows us to convey the flow of life-span development in particular areas and the factors influencing it while highlighting the major physical, cognitive, emotional and psychosocial developments within any particular development period.

The first block in this work addresses complex theoretical controversies and presents the best of both classic and contemporary research from multiple disciplines. This block on approaches to human development may be expected to have many purposes. It is critical for students to understand the emergence of human development as a discipline of knowledge and appreciate various issues and debates, like nature vs. nurture. To make the material more real and authentic, the concepts and issues are clarified through examples and analogies highlighting the practical implications.

The first block has the following five units:

1. Human development as a discipline. (Unit-I)
2. Concepts and Principles of Development(Unit-II)
3. Developing Human Stages(Unit-III)
4. Nature vs Nurture(Unit-IV)
5. Domains of Human Development(Unit-V)

BLOCK-II THEORETICAL APPROACHES TO DEVELOPMENT

INTRODUCTION

The **Second Block** will give an overview of the major human development theories. And it briefly examines their strengths and weaknesses and introduces a few key psychologists from each theory. Psychologists seek to understand and explain the behavior that occurs throughout our lives. A number of different theories have been developed in an attempt to explain the various aspects of human growth. Developmental theories provide a set of guiding principles and concepts that describe and explain human development. By better understanding how and why people change and grow, we can help this growth take place in positive ways. There are a number of different views about the way in which psychological and physical development proceed throughout the life span. In addition to individual differences in development, developmental psychologists generally agree that development occurs in an orderly way and in different areas simultaneously.

Theories of development serve two functions. First, they help organize and integrate existing knowledge into a coherent account of how children develop. Second, they foster research by providing testable predictions about behavior. Different theories take different positions on the issues or themes of development, and in general they also account for different aspects of development. In this sense they can be seen as complementary rather than as competing with each other. Developmental psychology is a scientific approach which aims to explain how children and adults change over time. A significant proportion of theories within this discipline focus upon development during childhood, as this is the period during an individual's lifespan when the most change occurs. Developmental psychologists study a wide range of theoretical areas, such as biological, social, emotion, and cognitive processes.

The **Second Block** has the following five units:

1. Cognitive and Social-Cognitive Theories. (Unit-VI)
2. Psychosocial Theory (Unit-VII)
3. Psychoanalytic Theory (Unit-VIII)
4. Ecological Theory (Unit-IX)
5. Holistic Theory of Development (Unit-X)

BLOCK-III THE EARLY YEARS OF DEVELOPMENT

INTRODUCTION

The Block three is devoted for understanding the dynamics of the early years of child development. Early childhood is the most and rapid period of development in a human life. The years from conception through birth to eight years of age are critical to the complete and healthy cognitive, emotional and physical growth of children. Early childhood development is the key to a full and productive life for a child and to the progress of a nation. Early childhood is a critical stage of development that forms the foundation for children's future well-being and learning. Research has shown that half of a person's intelligence potential is developed by age four and that early childhood interventions can have a lasting effect on intellectual capacity, personality, and social behavior.

This third block three has the following five units:

1. Prenatal Development (Unit 11)
2. Birth and Neonatal Development (Unit 12)
3. Milestones and Variations in Development (Unit 13)
4. Environmental Factors influencing Child Development(Unit 14)
5. Role of Play in Enhancing Development(Unit 15)

BLOCK-IV DEVELOPMENT IN EARLY ADOLESCENCE

INTRODUCTION

In this block various developmental changes during early adolescence are discussed. Adolescence, the transition between childhood and adult life, is one of the most dynamic stages of human development. Research studies showed that biological, psychosocial and cognitive changes begin during puberty and continue throughout adolescence. Adolescents experience dramatic physical growth and development during puberty, which in turn appreciably increases their requirements for energy, protein, and many vitamins and minerals. Adolescents also experience significant changes in their ability to assess and comprehend complex situations and information and in their desire to become independent, unique individuals. The increased need for energy and nutrients among adolescents, combined with increasing financial independence, increasing need for autonomy when making food choices, and immature cognitive abilities, places adolescents at nutritional risk. Therefore, it is vital to have a thorough understanding of adolescent physical and psychosocial growth and development.

This fourth block has the following four units:

1. Physical, Social and Emotional Development in Early Adolescence(Unit. 16)
2. Emerging Capabilities across domains related to Cognition, Metacognition, Creativity and Ethics (Unit. 17)
3. Issues related Puberty(Unit.18)
4. Gender and Development(Unit19)

BLOCK -V TRANSITIONS INTO ADULTHOOD

INTRODUCTION

The fifth block is devoted for discussing transition into adulthood. There are major developmental changes and challenges associated with the period of adolescence, as youth acquire and consolidate the competencies, attitudes, values, and social capital necessary to make a successful transition into adulthood. Late adolescence and the period following, often referred to as emerging adulthood, have been noted as particularly important for setting the stage for continued development through the life span as individuals begin to make choices and engage in a variety of activities that are influential on the rest of their lives.

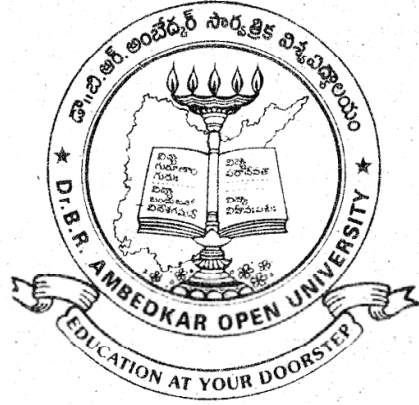
As youth move into emerging adulthood around the age of eighteen (often on completion of high school), their choices and challenges shift to include decisions about education or vocational training, entry into and transitions within the labor market, moving out of the family home, and sometimes marriage and parenthood. Although early adolescence has received much attention by researchers as a period of major distress, recently late adolescence has become a period of concern among developmental researchers and youth advocates.

This fifth block contains the following five units:

1. Identity and Self Concept (Unit.20)
2. Emerging Roles and Responsibilities(Unit.21)
3. Life Skills and Independent Living(Unit.22)
4. Career Choices(Unit.23)
5. Psychological Wellbeing(Unit.24)

B.Ed.SE-A1 T

మానవ పెరుగుదల - వికాసము

“మనం నాగరికత సమకూర్చిన వస్తుగత ప్రయోజనాలైన వదులుకోవచ్చునేమో గానీ,
సర్వోత్కృష్టమైన విద్య అందించే ఫలాలను సంపూర్ణంగా అనుభవించే అవకాశాలను,
హక్కును మాత్రం కోల్పోకూడదు”

-డా॥బి.ఆర్.అంబేద్కర్

డా॥ బి.ఆర్. అంబేద్కర్ సార్వత్రిక విశ్వవిద్యాలయం

హైదరాబాద్

2021

అనువాదకుల బృందం

సంపాదకులు

ప్రోఫెసర్ వి. సుధాకర్

ఇప్పు, ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయం, హైదరాబాద్ - 500 007

అనువాదకులు

డా॥ అరుణ

రిటైర్డ్ ప్రొఫెసర్, నారర్ పేట్, తెనాలి,

డా॥ అయోద్య రెడ్డి

అసిస్టెంట్ ప్రొఫెసర్

ప్రభుత్వ డిగ్రీ కళాశాల, సిద్దిపేట్

డా॥ సి.హెచ్. రవింధర్

లెక్చరర్, బి.ఎడ్. కళాశాల, వరంగల్.

పోగ్రామ్ & కోర్సు సమన్వయకర్త

డాక్టర్ చంద్రకళ, అసిస్టెంట్ ప్రొఫెసర్

విద్యా విభాగం, డా॥ బి.ఆర్.అంబేద్కర్ ఓపెన్ యూనివర్సిటీ, హైదరాబాద్

కవర్ డిజైన్

G.V. స్వామి

డా॥ బి.ఆర్. అంబేద్కర్ సార్వత్రిక విశ్వ విద్యాలయం, హైదరాబాద్ - 500 033.

ప్రథమ ప్రచురణ - 2017.

ద్వితీయ ప్రచురణ - 2021.

కాపీరైటు : డా.బి.ఆర్.అంబేద్కర్ సార్వత్రిక విశ్వవిద్యాలయం 2021

అన్ని హక్కులు విశ్వవిద్యాలయానివి. ఈ పుస్తకంలో ఏ భాగం అయినా ఉపయోగించదల్చుకుంటే విశ్వవిద్యాలయం అనుమతి పొందాలి.

ఇతర వివరాలు

డైరెక్టర్ (అకాడమిక్) డా. బి.ఆర్. అంబేద్కర్ సార్వత్రిక విశ్వ విద్యాలయం, హైదరాబాదు - 500 033

విషయ సూచిక

		పేజీ నెం.
ఖండం-1	మానవ వికాస అభ్యుదయ రీతులు	1
భాగం-1	మానవ వికాసం - ఒక విజ్ఞానాంశం	2
భాగం-2	వికాస భావనలు, సూత్రాలు	10
భాగం-3	మానవ వికాసదశలు (జననపూర్వం, శైశవ, బాల్యం, కౌమార, వయోజన వికాసం)	22
భాగం-4	స్వభావం - పోషణ	32
భాగం-5	మానవ వికాస రంగాలు	38
ఖండం-2	వికాసం - సిద్ధాంత విధానాలు	39
భాగం-6	సంజ్ఞానాత్మక, సామాజిక - సంజ్ఞానాత్మక సిద్ధాంతాలు (పియాజె, వ్యోగోట్స్కీ, బ్రూనర్, బందూరాలు)	61
భాగం-7	మనోవిజ్ఞాన - సామాజిక సిద్ధాంతం (ఎరిక్ ఏరిక్సన్)	80
భాగం-8	మనోవిశ్లేషణ సిద్ధాంతం - సిగ్మండ్ ఫ్రాయిడ్	93
భాగం-9	జీవావరణ సంబంధ సిద్ధాంతం (బ్రాన్‌ఫెల్డ్ బెన్నెట్)	104
భాగం-10	వికాస పూర్ణ సిద్ధాంతం (స్టెనర్)	110
ఖండం-3	వికాసంలో తొలి సంవత్సరాలు	116
భాగం- 11	జననపూర్వ వికాసాలు; గర్భదారణ జనన పూర్వ వికాస దశలు, ప్రభావాలు	117
భాగం-12	జననం - నవజాత శిశు వికాసం	126
భాగం-13	వికాస మైలురాళ్ళు, వికాస నైవిధ్యాలు	134
భాగం-14	తొలి బాల్యదశ వికాసాన్ని ప్రభావితం చేసే పరిసర కారకాలు	150
భాగం-15	వికాసాన్ని ఇనుమడింప చేయడంలో క్రీడ ఆట పాత్ర	162
ఖండం-4	కౌమార ఆరంభ దశ	172

భాగం-16	యవ్వన ఆరంభ దశలో ఆరోగ్య, సాంఘిక మరియు బావోద్వేగ వికాసం	173
భాగం-17	అవసరాలను తీర్చడం ద్వారా రంగం సక్రియంగా ఉండటం జ్ఞాన రంగం - సృజనాత్మకత, నీతి	191
భాగం - 18	యుక్తవయస్సుకు సంబంధించిన వ్యాసాలు	205
భాగం - 19	లింగం - అభివృద్ధి	219
ఖండం-5	యుక్తవయస్సులో పరివర్తన	225
భాగం-20	గుర్తింపు - స్వీయ భావన	226
భాగం-21	ఉద్భవిస్తున్న పాత్రలు - బాధ్యతల నిర్మాణం	235
భాగం-22	జీవన నైపుణ్యాలు - స్వీయ జీవనం	243
భాగం-23	వృత్తి ఎంపికలు	254
భాగం-24	మానసిక శ్రేయస్సు (బాగోగులు)	260

B.Ed.SE-A2

CONTEMPORARY INDIA AND EDUCATION

“We may forgo material benefits of civilization, but we cannot forgo our right and opportunity to reap the benefits of the highest education to the fullest extent...”

Dr.B.R.Ambedkar

**FACULTY OF EDUCATION
Dr.B.R.AMBEDKAR OPEN UNIVERSITY
HYDERABAD
2016**

COURSE TEAM

PAPER: B.Ed.SE- A2 CONTEMPORARY INDIA AND EDUCATION

Editor

Dr.T.Mrunalini
Head, Department of Education
IASE, OU, Hyderabad.

Course Writer

Dr.J.Lalitha
Assistant Professor
Department of Education
IASE, OU, Hyderabad.

Dr.T.Sumalini
Assosiat Professor of Education
GhulamAhmed College of Education
Hyderabad

Dr.N.Saroja
Professor, Department of Education
GhulamAhmed College of Education
Hyderabad.

Mr.G.Durgesham
Assistant Professor
Department of Education
IASE, OU, Hyderabad

Mr.M.Kishore
Lecturer in Education
MNR, College of Teacher Education
Kukatpally, Hyderabad.

Course Design
G.Venkata Swamy (Graphic Unit)
Dr.B.R.AOU, Hyderabad

Programme Co-Ordinator

Dr.Chandrakala
Assistant Professor
Department of Education
Dr.B.R.AOU, Hyderabad

June- 2016

Dr.B.R.Ambedkar Open University, Hyderabad.

First Published 2016

Course Code: B.Ed.SE- A2
CONTEMPORARY INDIA AND EDUCATION
Content

Block 1: Philosophical Foundations of Education

- Unit-1 Education: Concept, definition and scope
- Unit-2 Agencies of Education: School, family, community and media
- Unit-3 Philosophies of Education: idealism, naturalism, pragmatism, existentialism, humanism, constructivism and connectionism
- Unit-4 Classical Indian Perspective (Budhism, Jainism, Vedanta Darshan, Sankya Darshan)
- Unit-5 Indian Philosophers (Aurobindo, Gandhi, Tagore, Krishna Murthy)

Block 2: Understanding Diversity

- Unit-6 Concept of Diversity
- Unit-7 Types of Diversity: Gender, linguistic, cultural, socio-economic and disability
- Unit-8 Diversity in learning and play
- Unit-9 Addressing diverse learning needs
- Unit-10 Diversity: Global Perspective

Block 3: Contemporary Issues and Concerns

- Unit-11 Universalisation of School Education, Right to Education and Universal Access
- Unit-12 Issues of a) Universal enrolment b) Universal retention c) Universal learning
- Unit-13 Issues of quality and equity: Physical, economic, social, cultural and linguistic, particularly w.r.t girl child, weaker sections and disabled
- Unit-14 Equal Educational Opportunity: (i) Meaning of equality and constitutional provisions (ii) Prevailing nature and forms of inequality, including dominant and minority groups and related issues
- Unit-15 Inequality in Schooling: Public-private schools, rural-urban schools, single teacher schools and other forms of inequalities such as regular and distance education system

Block 4: Education Commissions and Policy (School Education)

- Unit-16 Constitutional provisions on education that reflect National Ideals: Equality, liberty, Secularism and social justice
- Unit-17 National Commissions and Policies: Education Commission (1964), NPE and POA (1986, 1992), National Policy for Persons with Disabilities (2006)
- Unit-18 National Acts: RCI Act, 1992, PWD Act, 1995, NT Act, 1999, RTE Act (2009 & 2012).
- Unit-19 Programmes and Schemes: IEDC (1974, 1983), SSA (2000, 2011), RMSA, 2009, IEDSS, 2009

Unit-20 International Conventions and Policies: Salamanca Declaration and Framework,
1994; UNCRPD, 2006; MDG, 2015; INCHEON strategies

Block 5: Issues and Trends in Education

Unit-21 Challenges of education from preschool to senior secondary

Unit-22 Inclusive education as a rights based model

Unit-23 Complementarity of inclusive and special schools

Unit-24 Language issues in education

Unit-25 Community participation and community based education

Block 1 Philosophical Foundations of Education

INTRODUCTION

“Education means training for the country and love for the nation” says Kautilya the famous ancient Indian economist. Education has a definite role to play in the development of an enlightened and progressive society. It forms three-fold social function by maintaining, transmitting and creating social values, ideals, beliefs and culture. In a conservative role, it preserves heritage, values, ideals and culture. Secondly, transmits values, ideals, beliefs and culture of the society to each succeeding generation. For this purpose, education provides variety of skills to the budding human generation such as social interaction, emotional growth, physical awareness, aesthetic awareness and spiritual response.

Agencies of education examine the crucial link between various agencies through which education can be imparted. The learning of the child starts taking place just after birth.

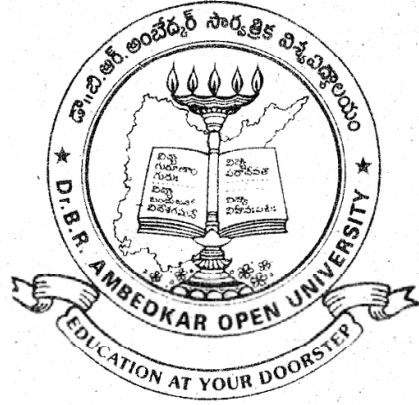
Various schools of eastern and western philosophies and their implications for education in curriculum, role of teacher and the nature of discipline traces the relationship between philosophy and education.

OBJECTIVES

The study of the units in block-1 will help the reader to understand Philosophical foundations of education. It will provide the details on the concept of education, the role of different agencies in helping the child to know about his environment, its influence on his growth and development and the various schools of Philosophy and their implications in education.

B.Ed.SE-A2 T

సమకాలీన భారతదేశం - విద్య

“మనం నాగరికత సమకూర్చిన వస్తుగత ప్రయోజనాలైన వదులుకోవచ్చునేమో గానీ,
సర్వోత్కృష్టమైన విద్య అందించే ఫలాలను సంపూర్ణంగా అనుభవించే అవకాశాలను,
హక్కును మాత్రం కోల్పోకూడదు”

-డా॥బి.ఆర్.అంబేద్కర్

డా॥ బి.ఆర్. అంబేద్కర్ సార్వత్రిక విశ్వవిద్యాలయం

హైదరాబాద్

2021

అనువాదకుల బృందం

సంపాదకులు

డా॥ టి. మృణాళిని

Head, I.A.S.E.

ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయం, హైదరాబాద్.

అనువాదకులు

డా॥ ఎన్. సరోజ

సుల్తాన్ ఉల్-వులుమ్ కళాశాల, విద్యా విభాగం, హైదరాబాద్

డా॥ టి. సుమాలిని

సుల్తాన్ ఉల్-వులుమ్ కళాశాల, విద్యా విభాగం, హైదరాబాద్

శ్రీమతి కె. శ్రీదేవి

లెక్చరర్, ప్రత్యేక విద్యా విభాగం

ఎన్.ఐ.హెచ్.హెచ్. బోయిన్‌పల్లి, సికింద్రాబాద్

శ్రీ ఆర్.ఎమ్. కిశోర్

ఎమ్.ఎన్.ఆర్. కాలేజ్ ఆఫ్ టీచర్ ఎడ్యుకేషన్

కూకట్‌పల్లి, హైదరాబాద్.

కార్యక్రమ & కోర్సు సమన్వయకర్త

డాక్టర్ చంద్రకళ, అసిస్టెంట్ ప్రొఫెసర్

విద్యా విభాగం, డా॥ బి.ఆర్.అంబేద్కర్ ఓపెన్ యూనివర్సిటీ, హైదరాబాద్

కవర్ డిజైన్

G.V. స్వామి

డా॥ బి.ఆర్. అంబేద్కర్ సార్వత్రిక విశ్వ విద్యాలయం, హైదరాబాద్ - 500 033.

ప్రథమ ప్రచురణ - 2016.

ద్వితీయ ప్రచురణ - 2021.

కాపీరైటు : డా.బి.ఆర్.అంబేద్కర్ సార్వత్రిక విశ్వవిద్యాలయం 2017

అన్ని హక్కులు విశ్వవిద్యాలయానివి. ఈ పుస్తకంలో ఏ భాగం అయినా ఉపయోగించదల్చుకుంటే విశ్వవిద్యాలయం అనుమతి పొందాలి.

ఇతర వివరాలు

II

డైరెక్టర్ (అకాడమిక్) డా. బి.ఆర్. అంబేద్కర్ సార్వత్రిక విశ్వ విద్యాలయం, హైదరాబాదు - 500 033

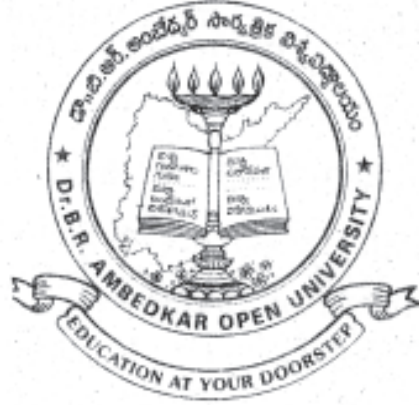
విషయ సూచిక

		పేజీ నెం.
ఖండం 1	విద్య తాత్విక ఆధారాలు	1
భాగం-1	విద్య - భావన, నిర్వచనము మరియు పరిధి	2
భాగం-2	విద్యా ప్రతినిధి సంస్థలు - పాఠశాల, కుటుంబము, సముదాయము, ప్రచార సంస్థలు	11
భాగం -3	విద్యా తత్వాలు - భావనాదము, ప్రకృతివాదము, వ్యవహారిక సత్యావాదము, వాస్తవిక / యదార్థవాదము, అస్తిత్వవాదము, మానవతా వాదము, నిర్మాణాత్మక వాదం, అనుసంధానవాదం	22
భాగం-4	ప్రాచీన భారతీయ దృక్పథాలు బౌద్ధ సిద్ధాంతం, జైనసిద్ధాంతం, వేదాంతదర్శనం, సాంఖ్యదర్శనం	40
భాగం-5	భారతీయ తత్వవేత్తలు అరబిందుఘోష్, గాంధీ, రాగూర్, క్రిష్ణమూర్తి	54
ఖండం 2	వైవిధ్యం - రకాలు	66
భాగం-6	వైవిధ్యం - భావన	67
భాగం-7	వైవిధ్యంలోరకాలు	75
భాగం-8	అభ్యసనం - ఆటపాటల్లో వైవిధ్యం	86
భాగం-9	వైవిధ్యపు అభ్యసనం అవసరాలు	92
భాగం-10	వైవిధ్యం - ప్రపంచ దృక్పథం	103
ఖండం 3	పాఠశాల విద్య - సమాన విద్యా అవకాశాలు	112
భాగం-11	సార్వత్రిక పాఠశాల విద్య, విద్యా హక్కు మరియు సరళీకరణ / సార్వత్రిక సామీప్యత	113
భాగం-12	సార్వత్రిక నమోదు మరియు సార్వత్రిక అభ్యసన అంశాలు	125
భాగం-13	గుణాత్మక మరియు సమాత్వమునకు సంబంధించిన అంశాలు	134
భాగం-14	సమాన విద్యా అవకాశాలు	146
భాగం-15	పాఠశాల యందు అసమానతలు	158

ఖండం- 4	విద్యా కమీషన్లు మరియు విధానాలు (పాఠశాల విద్య)	165
భాగం-16	జాతీయ ఆశయాలు సమానత్వం, స్వేచ్ఛ, లౌకికవాదం, మరియు సామాజిక న్యాయముల ప్రతిబింబించేడి రాజ్యాంగంలో విద్యా ఏర్పాట్లు	166
భాగం-17	జాతీయ కమీషన్లు మరియు విధానాలు	173
భాగం-18	జాతీయ చట్టాలు	186
భాగం-19	కార్యక్రమాలు మరియు పథకాలు	200
భాగం-20	అంతర్జాతీయ ఒప్పందాలు మరియు విధానాలు	211
ఖండం - 5	ప్రాథమిక విద్య-ఉన్నత విద్య	220
భాగం-21	పూర్వ ప్రాథమిక నుండి ఉన్నత విద్యలో ఎదుర్కొంటున్న సవాళ్ళు	221
భాగం-22	సహిత విద్య అనునవి ఒక సరియైన విధానము	239
భాగం-23	సహిత విద్య మరియు ప్రత్యేక విద్య	250
భాగం-24	భారతదేశంలో భాషా సంబంధిత విషయాలు / అంశాలు	257
భాగం-25	సమాజ భాగస్వామ్యం మరియు సమాజ ఆధారిత విద్య	272

B.Ed.SE-A3 T

బోధన అభ్యసన - అంచనా

“మనం నాగరికత సమకూర్చిన వస్తుగత ప్రయోజనాలైన వదులుకోపచ్చనేమో గానీ,
సర్వోత్కృష్టమైన విద్య అందించే ఫలాలను సంపూర్ణంగా అనుభవించే అవకాశాలను,
హక్కును మాత్రం కోల్పోకూడదు”

-డా॥బి.ఆర్.అంబేద్కర్

డా॥ బి.ఆర్. అంబేద్కర్ సార్వత్రిక విశ్వవిద్యాలయం
హైదరాబాద్
2017

అనువాదకుల బృందం

సంపాదకులు

ప్రోఫెసర్ కె.ఎన్. సుధీర్ రెడ్డి

ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయం, హైదరాబాద్.

అనువాదకులు

డా॥ పి. శివారెడ్డి

ప్రోఫెసర్ (రిటైర్డ్), హైదరాబాద్.

ఎ. క్రిష్ణ

లెక్చరర్, హైదరాబాద్.

పోగ్రామ్ & కోర్సు సమన్వయకర్త

డాక్టర్ చంద్రకళ, అసిస్టెంట్ ప్రొఫెసర్

విద్యా విభాగం, డా॥ బి.ఆర్.అంబేద్కర్ ఓపెన్ యూనివర్సిటీ, హైదరాబాద్

కవర్ డిజైన్

G.V. స్వామి

డా॥ బి.ఆర్. అంబేద్కర్ సార్వత్రిక విశ్వ విద్యాలయం, హైదరాబాద్ - 500 033.

ప్రథమ ప్రచురణ - 2016.

కాపీరైటు : డా.బి.ఆర్.అంబేద్కర్ సార్వత్రిక విశ్వవిద్యాలయం 2017

అన్ని హక్కులు విశ్వవిద్యాలయానివి. ఈ పుస్తకంలో ఏ భాగం అయినా ఉపయోగించదల్చుకుంటే విశ్వవిద్యాలయం అనుమతి పొందాలి.

ఇతర వివరాలు

II డైరెక్టర్ (అకాడమిక్) డా. బి.ఆర్. అంబేద్కర్ సార్వత్రిక విశ్వ విద్యాలయం, హైదరాబాదు - 500 033

విషయ సూచిక

	పేజీ నెం.
ఖండం-1 : ప్రజ్ఞ మరియు అభ్యసన సిద్ధాంతాలు	1
భాగం-1 : అభ్యసన సిద్ధాంతాలు మరియు ప్రజ్ఞా	2
భాగం-2 : ప్రజ్ఞ మరియు సుజనాత్మకత	33
ఖండం-2 : బోధన అభ్యసన ప్రక్రియ	53
భాగం-3 : అభ్యసన ప్రక్రియలు, అవగాహనలు, ప్రేరణ	55
భాగం-4 : అభ్యసనం - నాయకత్వం	66
ఖండం-3 : మూల్యాంకనం మరియు అంచనా	82
భాగం-5 : అంచనాకు ఉపోద్ఘాతము	83
భాగం-6 : అభ్యసనము, మూల్యాంకనం	94
ఖండం-4 : అంచనా వ్యూహాలు మరియు పాలసీ అంచనాలు	108
భాగం-7 : అంచనా వ్యూహాలు	109
భాగం-8 : వైవిధ్యమైన అభ్యాసకుల అంచనాలు - పాలసీ దృక్పథం	152

B.Ed.SE-A4 - (BS)

PADAGOGY OF TEACHING OF BIOLOGICAL SCIENCE

**Dr. B.R.AMBEDKAR OPEN UNIVERSITY
HYDERABAD
2017**

PADAGOGY OF TEACHING OF BIOLOGICAL SCIENCE

Course Development Team

Editor

Prof. G.Srinivasacharyulu
Dean, Department of Education (R.td)
Dr.BRAOU, Hyd

Writers

Dr. S.Thavamini
Directorate of Distance Education
S.VUniversity,
Tirupati.

Dr.K.Penchalaiah
A.P Sarvasiksha Abhyan
Cell:9985339006
Email: drkpiasesvu@gmail.com

Sri A.Ranga Rao
Principal, Gurajada College of Education
Srikakulam.

Sri I.H.G.N.Prasad
SGS Govt. IASE
Rajahmundry.

B.Ed.SE Programme Coordinator

Dr.Chandrakala
Dept. of Education
Dr.BRAMbedkar Open University
Hyderabad-33

M.Nagaraju
Academic Consultant
Dept. of Education
Dr.BRAMbedkar Open University
Hyderabad-33

Cover Design

G. Venkata Swami
Graphic Unit
Dr.BRAMbedkar Open University
Hyderabad-33

Pedagogy of Teaching of Biological Science

Content

Course Code: A 4 (BS)

Contact Hours: 60 Marks: 100 Credits: 04

Introduction

The course will help the student-teachers to generate their student's interest for learning Science and develop a scientific attitude. It is designed to equip the student-teachers to teach Science using innovative methods, techniques and teaching learning material to students with & without disabilities.

Objectives

After completing the course the student-teachers will be able to

- Explain the role of science in day to day life and its relevance to modern society.
- Describe the aims and objectives of teaching science at school level.
- Demonstrate and apply skills to select and use different methods of teaching the content of sciences.
- Demonstrate competencies of planning for teaching sciences, organizing laboratory facilities and equipment designing pupil centered teaching learning experiences.
- Demonstrate skills to design and use various evaluation tools to measure learner achievement in sciences.

Block- 1 Nature and Significance of Biological Science

Unit-1 Nature, Scope, Importance and Value of Biological Science, Biological Science as an Integrated Area of Study.

Unit-2 Biological Science and Modern Indian Society: Relationship of Biological Science and Society, Impact of Biological Science with Special Reference to Issues related with Environment, Industrialization and Disarmament, Role of Biological Science for Sustainable Development

Unit 3 Planning for Instruction: Aims and Objectives of Teaching Biological Science in Elementary and Secondary School, Bloom's Taxonomy of Educational Objectives and Writing Objectives in Behavioural Terms.

Unit-4 Lesson Planning – Importance and Basic Steps. Planning Lesson for an Explanation, Demonstration, and Numerical Problem in Teaching of Biological Science, Unit Planning- Format of a Unit Plan, Pedagogical Analysis: Meaning and Need. Guidelines for Conducting Pedagogical Analysis

Block-2 Approaches and Methods of Teaching Biological Sciences

Unit- 5 Approaches: Process Approach, Direct Experience Approach, Inductive-Deductive Approach, Lecture, Demonstration, Discussion, Problem-solving, Concept-mapping, Programmed, Instruction, Team Teaching, Seminar, Computer Assisted Learning (CAL), Project Method and Heuristic Method

Unit-6 Creating Different Situations of Learning Engagement: Group Learning, Individual Learning, Small Group, Cooperative (Peer-Tutoring, Jigsaw, etc.), Situated/Contextual, Learning with reference to Children with Disabilities, Constructivist Approach and its, Use in Teaching Biological Science

- Unit- 7 Learning Resources with reference to Children with Disabilities for Teaching Biological Science, Teaching Learning Aids – Need, Importance, Selection, Use and Classification of Aids, Based on Type of Experience, Audio Visual Aids, Multimedia, Charts, and Models (Tactile and Visual), Importance of Co-Curricular Activities- Biological Science Club, Biological Science Exhibition, Biological Science Text, Books-Characteristics and Significance with reference to Children with Disabilities
- Unit-8 Biological Science Laboratory-Planning Organization of Lab, Storage, Record Keeping and Safety of Scientific Equipments with reference to Children with Disabilities

Block-3 Evaluation of Biological Science

- Unit -9 Evaluation: Evaluation- Concept, Nature and Need, Norm Referenced & Criterion Referenced Evaluation, Comprehensive and Continuous Evaluation: Concept and Significance, Scholastic and Co-Scholastic Assessment.
- Unit-10 Tools and Techniques for Formative and Summative Assessments, Preparation of Diagnostic Test and Achievement Test, Adaptations of Evaluation Procedure With Reference To Children With Disabilities

B.Ed.SE-A4 - (Maths)

PADAGOGY OF TEACHING OF MATHEMATICS

**Dr. B.R.AMBEDKAR OPEN UNIVERSITY
HYDERABAD
2016**

PADAGOGY OF TEACHING OF MATHEMATICS

Course Development Team

Editor

Prof. Suresh Babu
Principal, College of Education IASE,
Masab Tank, Hyd-07

Writers

P.Raghavendra
Lecturer
MNR College of Teacher Education,
Kakatpally Hyd

M.Ramanjaneyulu
Lecturer in Mathematics
DIET, Vikarabad, RR.Dist.

Dr. Muttu. Vemula
Academic Consultant
Dept. of Education
Dr.BRAMbedkar Open University
Hyderabad-33

M.Eshwaraiah
Teacher in Mathematics
Wanaparthi, TS

Dr. Sunkesula Mahamad Ali
Ugc-Dsr Post Doctoral Fellow
Faculty Of Education
Dr. B.R. Ambedkar Open University
Hyderabad.

B.Ed.SE Programme Coordinator

Dr.Chandrakala
Dept. of Education
Dr.BRAMbedkar Open University
Hyderabad-33

Course Coordinator

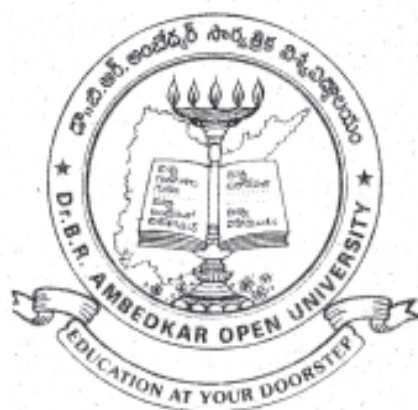
Dr. Muttu. Vemula
Academic Consultant
Dept. of Education
Dr.BRAMbedkar Open University
Hyderabad-33

Cover Design

G. Venkata Swami
Graphic Unit
Dr.BRAMbedkar Open University
Hyderabad-33

B.Ed.SE-A4 - (PS)

PEDAGOGY OF TEACHING PHYSICAL SCIENCES

“ We may forgo material benefits of civilization, but we cannot forgo our right and opportunity to reap the benefits of the highest education to the fullest extent....

-Dr. B.R. Ambedkar

**Dr. B.R. Ambedkar Open University
Hyderabad
2016**

COURSE DEVELOPMENT TEAM

Editor

Dr. K. Jaysree

Principal (Retd)

St Josoph's College of Education, Guntur, A.P.

Writers

Dr. M.T.V. Nagaraju

Associate Professor

Department of Education

Indira Gandhi National Tribal University

Amarkantak (MP)

Dr. Sunkesula Mahamad Ali

UGC-DSR Post Doctoral Fellow

Department of Education

Dr.BRAMbedkar Open University,

Hyderabad-33

B.Ed.SE Programme Coordinator

Dr.Chandrakala

Dept. of Education

Dr.BRAMbedkar Open University

Hyderabad-33

Course Coordinator

Dr. G. Paul Ratnakar, Head I/c

Dept. of Education

Dr.B.R.Ambedkar Open University

Hyderabad-33

Dr. K. Sulochana James

Asst. Professor

IASE, Osmania University , Hyderabad

Dr. Muttu Vemula

Academic Consultant

Dept. of Education, Dr. BRAOU, Hyderabad

Dr. M. Nageswara Rao

Manjera College of Education

Hyderabad.

Cover Design

G. V. Swami

Dr. B.R. Ambedkar Open University, Hyderabad - 500 033.

First Edition 2016.

All rights are reserved. No part of this book may reproduced in any form without permission in writing from the University.

For further information :

Director (Academic)

Dr. B.R. Ambedkar Open University

Hyderabad - 500 033.

CONTENTS

	Page No.
Block - I : Nature and Significance of Sciences	1
Unit -1 Nature and Importance of Science	2
Unit -2 Physical Sciences and Society	18
Unit-3 Aims and Objectives of Teaching Physical Sciences	31
Block - II : Planning of Teaching Physical Sciences	61
Unit -4 Planning of Teaching Physical Sciences	62
Unit-5 Approaches and Methods of Teaching Physical Sciences	90
Unit-6 Creating Different Situations of Learning Engagements	155
Block - III Learning Engagement and Teaching Learning Resources	192
Unit - 7 Teaching Learning Resources	193
Unit - 8 Science Laboratories	224
Block - IV Evaluation in Physical Sciences	242
Unit - 9 Evaluation	243
Unit - 10 Tools and Techniques of Assessment and Evaluation	265

PREFACE

Children are future citizens of a Nation. A Nation's progress, civilization and the whole world's existences depend on science. In this context the teachers' role is phenomenal. We do know that, despite of technological advancement teacher's place is foremost in the teaching. It is more so in the case of science teachers as science is not only a body of knowledge and its actuation but also a process of refining that knowledge. The study of science mobilizes man's consciousness, his potentialities, love and understanding and gives opportunity for the development of scientific attitudes and favorable trails of human chapter. So this Self Instructional Material (SLM) written for the benefit of teacher trainers should keep the in views. Hence, Pedagogy of Physical Sciences is a Self Instructional Material written with their needs. This Self Instructional Material helps teacher trainers in grasping the key concepts of Physical sciences teaching and also develops them in the pupil. It also facilitates for the integrated personality development of the child.

This Self Instructional Material contains four blocks. They are

Block - I Nature and Significance of Sciences

Block - II Planning for Teaching Physical Sciences

Block - III Learning Engagement and Teaching Learning Resources

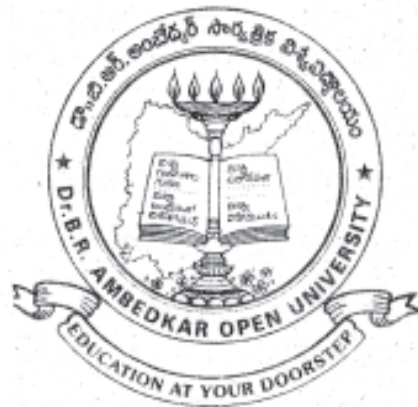
Block - IV Evaluation in Physical Sciences

Each block covers the content prescribed in the syllabus giving concepts and their explanations, examples, application of to so concepts in their day to day teaching. The book begins with Nature and significance of science and its impact on some present burning issues and its role in Sustainable development. After this a detailed discussion of Bloom's taxonomy along with writing objectives in behavioural terms is given and then Unit planning, Lesson planning and how to conduct pedagogical analysis is discussed elaborately. Approaches and methods of teaching science are there to discuss elaborately along with constructivist approach and its use in teaching of science. Different situations of learning engagement are created especially with reference children with disabilities. This book covers various/different Teaching-learning aids and then importance of co-curricular activities is discussed and this block also give a detailed description of science laboratories, starting with planning and organization to storage, safety of equipment with reference to children with disabilities. The last but not the least block discusses about concept, nature and different aspects of evaluation, various tools and techniques and their adaptation to children with disabilities.

These units have been written keeping in view today's competitive learning environment and in addition to this these units will prove useful to the teacher trainees even after taking a job as a Science teacher in their future. Each unit in the text book has a list of references which the teacher trainee is advised to refer to. These units have been written keeping us view today's competitive learning environment and in addition to this these units will prove useful to the teacher teacher even after taking a job as a science teacher in the future. Each units in the text book has a list of references which the teacher trainee is advised to refer to.

B.Ed.SE-A4 - (SS)

PADAGOGY OF TEACHING OF SOCIAL STUDIES

**Dr. B.R. Ambedkar Open University
Hyderabad
2016**

COURSE TEAM

Editor

Prof. D Balaramulu

Principal, College of Education IASE,
Osmania University, Hyd-07

Writers

Dr. Bhagyamma
Asst. Professor (AC)
College of Education IASE,
Osmania University, Hyd-07

B.Ed. SE Programme Coordinator

Dr. Chandrakala
Dept. of Education
Dr. B.R. Ambedkar Open University
Hyderabad-33

Dr. Chandrakala

Asst. Professor
Dept. of Education
Dr. B.R. Ambedkar Open University,
Hyderabad-33

Course Coordinator

K. Uma Devi
Academic Consultant
Dept. of Education
Dr. B.R. Ambedkar Open University
Hyderabad-33

Mrs. K. Nagalashmi

Lecturer in Special Educator
Miryalaguda, Nalgonda.

Cover Design

G. V. Swami

Dr. B.R. Ambedkar Open University, Hyderabad - 500 033.

First Edition 2016.

All rights are reserved. No part of this book may be reproduced in any form without permission in writing from the University.

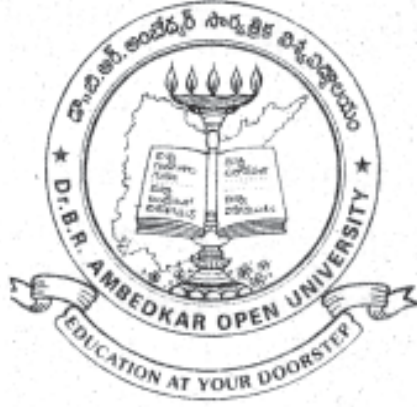
For further information : **Director (Academic)**
Dr. B.R. Ambedkar Open University
Hyderabad - 500 033.

CONTENTS

	Page No.
Block - I : Scope of Social Science and Resources	1
Unit -1 Nature of Social Science	2
Unit - 2 Instructional Materials	27
Block - II : Curriculum and Planning of Teaching Learning Progress	40
Unit - 3 Curriculum Development	50
Unit - 4 Instruction Planning of Teaching Learning Process	65
Unit - 5 Approaches	88
Unit - 6 Case Study	129
Block - III Tools and Techniques of Assessment	144
Unit - 7 Evaluation	145
Unit - 8 Social Science Teachers as a Reflective Practitioner	171

B.Ed.SE-A4 (SS)

సాంఘిక శాస్త్ర బోధన పద్ధతులు

“మనం నాగరికత సమకూర్చిన వస్తుగత ప్రయోజనాలైన వదులుకోపచ్చునేమో గానీ,
సర్వోత్కృష్టమైన విద్య అందించే ఫలాలను సంపూర్ణంగా అనుభవించే అవకాశాలను,
హక్కును మాత్రం కోల్పోకూడదు”

-డా॥బి.ఆర్.అంబేద్కర్

డా॥ బి.ఆర్. అంబేద్కర్ సార్వత్రిక విశ్వవిద్యాలయం
హైదరాబాద్
2018

అనువాదకుల బృందం

సంపాదకులు

ప్రో॥ డి. బలరాములు
ప్రిన్సిపాల్,
ఐ.వి.ఎస్.ఇ., ఒ.యు. హైదరాబాద్.

అనువాదకులు

డా॥ వి. మాధవి

లెక్చరర్ ప్రత్యేక విద్య విభాగం
స్వీకార్ అకాడమి ఆఫ్ రిహాబిలిటేషన్ సైన్సెస్,
సికింద్రాబాద్.

శ్రీమతి జే. అరుణ

లెక్చరర్, ప్రత్యేక విద్య విభాగం
AYJNISHD
సికింద్రాబాద్.

శ్రీమతి కె. నాగలక్ష్మి

లెక్చరర్, ప్రత్యేక విద్య విభాగం
మిర్యాలగూడ

ప్రోగ్రామ్ & కోర్సు సమన్వయకర్త

డాక్టర్ చంద్రకళ,
అసిస్టెంట్ ప్రొఫెసర్
విద్య విభాగం,
డా॥ బి.ఆర్.అంబేద్కర్ ఓపెన్
యూనివర్సిటీ. హైదరాబాద్

కోర్సు సమన్వయకర్త

శ్రీమతి కె. ఉమాదేవి
అసిస్టెంట్ ప్రొఫెసర్
విద్య విభాగం,
డా॥ బి.ఆర్.అంబేద్కర్ ఓపెన్
యూనివర్సిటీ. హైదరాబాద్

గ్రాఫిక్స్

G.V. స్వామి

డా॥ బి.ఆర్. అంబేద్కర్ సార్వత్రిక విశ్వ విద్యాలయం, హైదరాబాద్ - 500 033, తెలంగాణ.

ప్రథమ ప్రచురణ - 2018

కాపీరైటు 2018 : డా.బి.ఆర్.అంబేద్కర్ సార్వత్రిక విశ్వవిద్యాలయం. అన్ని హక్కులూ విశ్వవిద్యాలయానివి. ఈ పుస్తకంలోని ఏ భాగమైనా ఉపయోగించదలచుకుంటే విశ్వవిద్యాలయం అనుమతి పొందాలి. ఈ పాఠాలు డా. బి.ఆర్.అంబేద్కర్ సార్వత్రిక విశ్వవిద్యాలయం పాఠ్య ప్రణాళికలో ఒక భాగం.

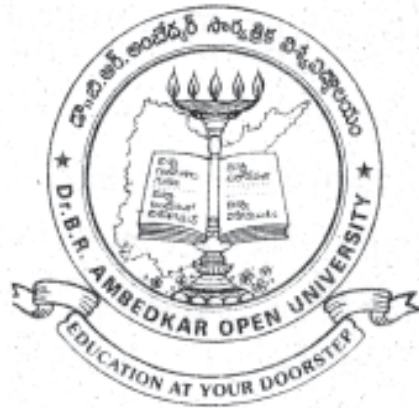
ఇతర వివరాలకు : డైరెక్టర్ (అకడమిక్), డా. బి.ఆర్. అంబేద్కర్ సార్వత్రిక విశ్వవిద్యాలయం, ప్రొ.జి.రాం రెడ్డి మార్గం, జూబి హిల్స్, హైదరాబాద్ - 500 033. కు రాయండి. ఈ పుస్తకం డా.బి.ఆర్. అంబేద్కర్ సార్వత్రిక విశ్వవిద్యాలయం తరపున రిజిస్ట్రార్ చేత ముద్రించబడింది.

విషయ సూచిక

	పేజీ నెం.
ఖండం -1 సాంఘిక శాస్త్రము పరిధి మరియు వనరులు	1
భాగం -1 సాంఘిక శాస్త్ర స్వభావము	2
భాగం-2 బోధనోపకరణములు	14
ఖండం-2 : బోధన అభ్యసన ప్రక్రియలో ప్రణాళిక మరియు పథకము	27
భాగం-3 : విద్యా ప్రణాళిక అభివృద్ధి	28
భాగం-4 : బోధన అభ్యసన ప్రక్రియ పథకము	39
భాగం-5 ఉపగమాలు	69
భాగం-6 : కేస్ స్టడీ	85
ఖండం-4 : సాధనము మరియు సాంకేతికతలు - అంచనా	92
భాగం-7 మూల్యాంకనము	93
భాగం-8 : ప్రతిబింబ అభ్యాసకుడిగా సాంఘిక శాస్త్ర ఉపాధ్యాయుడు	110

B.Ed-SE A5E

PEDAGOGY OF TEACHING ENGLISH

*We may forgo material benefits of civilization, but we cannot forgo
our right and opportunity to reap the benefits of the
highest education to the fullest extent as the education is the
greatest material benefit*

-Dr. B.R. Ambedkar

**Dr. B.R. AMBEDKAR OPEN UNIVERSITY
HYDERABAD
2018**

COURSE TEAM

Editor

Dr.R.V. Anuradha

Writers

Prof M.Prabhakar

Dr.Shree Deepa

Dr.M.Udaya

Course Coordinator

Dr. Vemula Muttu

B.Ed.SE-Programme Coordinator

Dr. Chandrakala

Cover Design

G. Venkata swamy

First Edition : 2018

© 2018, Dr. B. R. Ambedkar Open University, Hyderabad, Telangana

All rights reserved. No part of this book may be reproduced in any form without the permission in writing from the University.

The text forms part of Dr. B. R. Ambedkar Open University Programme.

Further information on Dr. B. R. Ambedkar Open University courses may be obtained from the Director (Academic), Dr. B. R. Ambedkar Open University, Road No. 46, Prof. G. Ram Reddy Marg, Jubilee Hills, Hyderabad- 500033.

Web: www.braou.ac.in

E-mail: info@braou.ac.in

Printed on behalf of Dr. B. R. Ambedkar Open University, Hyderabad by the Registrar.

Lr. No.-

Printed at:
.....

PREFACE

It gives me immense pleasure to place in your hands the course material relating to Pedagogy of Teaching English based on the syllabus prescribed for the Two-year B.Ed. course in Special Education. The contents of the book provide a comprehensive account of what the prospective teachers of English need to learn to transact effectively the curriculum prescribed for them in the school programme.

The course material strictly adheres to the syllabus prescribed by Dr. B.R. Ambedkar Open University, Hyderabad for the student teachers of B.Ed. course in Special Education. The Blocks, Units and Sub-units of the material correspond to the syllabus prescribed for the course; and no deviations are made anywhere in the material. The material enables the learners to encounter the teaching of English in its diverse aspects. Further, the material has been prepared taking into account various issues concerning teaching English for the students with special needs.

We know that English is a second language in our country. A second language, apart from being a medium of communication or expression, has several other functions to fulfill. It exercises a great influence in making a man. It lays foundation for the progress of society. The language of people reflects their culture. In the current environment, where English language is ruling the world of technology and administration, there is an enormous increase in the number of students learning English voluntarily. With the diversity of learners coming from different family backgrounds, English teachers need to adopt various methods, approaches, strategies and techniques in order to create, plan and execute right conditions in the school programme in general and for the learning of children with special needs in particular. Keeping this in view, every care has been taken by the authors in preparing the course material on the pedagogic principles of 'language across the curriculum'. The course content is provided on various aspects of language learning, viz., nature of language, instructional planning, planning and adapting lessons for children with disabilities, accommodation of language skills in methods and approaches, use of various instructional materials in the English class with special reference to the adaptation of the materials for children with learning disabilities and implementation of various evaluation techniques for the assessment of their learning outcomes.

This course material is the contribution of four authors, who are senior teacher educators with immense experience in the field of Teacher Education over the past several years. The authors have taken every care to present the material in as simple a manner as possible in order to provide better comprehension on the part of the learners; and hence the lessons are user-friendly. The overall style of writing is informal. However, this does not in any way compromise with the quality of inputs provided therein.

All of us sincerely hope that the student teachers would find this material very useful for them during their studies and help them grow professionally in their career as teachers of English.

CONTENTS

BLOCK / Unit	Title	Page
BLOCK-I Nature and Aims of English Language and Literature		1
Unit-1	Principles of Language Teaching	2
Unit-2	English Language in the School Context : An Evolutionary Perspective	21
Unit-3	Teaching English as a Second Language in Indian Context	28
BLOCK-II Instructional Planing		46
Unit-4	Approaches and Techniques in Teaching Children with Disabilities	47
Unit-5	Instructional Planning	59
Unit-6 :	Planning and Adaptation of Units and Lessons for Students with Disabilities	77
BLOCK- III Approaches and Methods of Teaching English		94
Unit-7	Approaches in Teaching English	95
Unit-8	Methods of Teaching English	109
Unit-9	Development of Basic Language Skills	135
BLOCK - IV Evaluation		156
Unit- 10	Instructional Material	158
Unit-11	Some Teaching Aids	173
Unit-12	Adaptation of Teaching Material for Children with Disabilities	191
BLOCK - V Evaluation in Education		201
Unit-13	Evaluation - Testing Language Skills	202
Unit-14	Evaluation of Tools For Children with Disabilities	213
Unit-15	Error Analysis, Diagnosis Tests and Enrichment Measures	226

B.Ed.SE-B6

INCLUSIVE EDUCATION

“We may forgo material benefits of civilization, but we cannot forgo our right and opportunity to reap the benefits of the highest education to the fullest extent...”

Dr.B.R.Ambedkar

**FACULTY OF EDUCATION
Dr.B.R.AMBEDKAR OPEN UNIVERSITY
HYDERABAD
2016**

INCLUSIVE EDUCATION
Course Development Team

Editor

Dr.L.Govinda Rao,
Former Director, NIMH & NIEPMD,
H.No.8193/13/2, Wesley Teacher Colony,
Old Bowenpally,Secundrabad.(TS)

Writers

Dr.Narendra Kumar,
Head, SANNIDHI,
Hayath Nagar, R.R District.

Ms.J.Aruna
Lecturer in Special Education
Secunderabad
Hyderabad-

B.Ed.SE Programme & Course

Co-coordinator

Dr.Chandrakala
Asst. Professor
Dept. of Education
Dr.BRAOU, Hyderabad-33

Cover Design

G. Venkata Swami (Graphic Unit)
Dr.BRAOU, Hyderabad-33

INCLUSIVE EDUCATION

Content

Block-I Introduction to Inclusive Education

Unit 1 Inclusive Education

Unit 2 Principles of Inclusive

Unit 3 Frameworks Facilitating Inclusive Education

Unit 4 National Commissions & Policies

Unit 5 Adaptations Accommodations and Modifications

Block-II Instructions of Inclusive Education

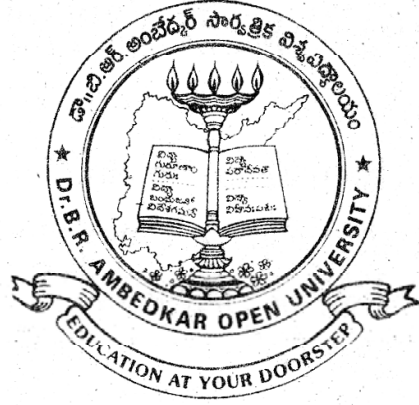
Unit 6 Academic Instructions

Unit 7 Differentiated Instructions

Unit 8 Supports and Collaborations for Inclusive Education

B.Ed.SE-B7 T

ఇంద్రియ వైకల్యాలు - పరిచయం

“మనం నాగరికత సమకూర్చిన వస్తుగత ప్రయోజనాలైన వదులుకోవచ్చునేమో గానీ,
సర్వోత్కృష్టమైన విద్య అందించే ఫలాలను సంపూర్ణంగా అనుభవించే అవకాశాలను,
హక్కును మాత్రం కోల్పోకూడదు”

-డా॥బి.ఆర్.అంబేద్కర్

డా॥ బి.ఆర్. అంబేద్కర్ సార్వత్రిక విశ్వవిద్యాలయం

హైదరాబాద్

2021

అనువాదకుల బృందం

సంపాదకులు

ప్రొ|| జి.లోక్నాథ్ రెడ్డి

డీన్, స్కూల్ ఆఫ్ ఎడ్యుకేషన్ & హెచ్.ఆర్.డి.
ద్రవడీయన్ విశ్వవిద్యాలయము, కుప్పం, చిత్తూరు

అనువాదకులు

శ్రీమతి జె. అరుణ

లెక్చరర్, ప్రత్యేక విద్యా విభాగం
సికింద్రాబాద్

డా|| మాదవి

లెక్చరర్, ప్రత్యేక విద్యా విభాగం
సికింద్రాబాద్.

డా|| కె. రాము

సహాయ ఆచార్యులు
ప్రత్యేక విద్యా విభాగం
ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయం,
విశాఖపట్నం

డా|| యమ్.ఎ. జుల్పికర్ ఆలీ

సహాయ ఆచార్యులు
ప్రత్యేక విద్యా విభాగం
ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయం,
విశాఖపట్నం

డా|| పి. శివారెడ్డి

ప్రొఫెసర్ (రిటైర్డ్)
హైదరాబాద్.

డా|| ఎస్. రామచంద్రరావు

ప్రొఫెసర్ (రిటైర్డ్)
హైదరాబాద్.

ప్రొగ్రామ్ & కోర్సు సమన్వయకర్త

డాక్టర్ చంద్రకళ,
అసిస్టెంట్ ప్రొఫెసర్
విద్యా విభాగం,
డా|| బి.ఆర్.అంబేద్కర్ ఓపెన్
యూనివర్సిటీ.
హైదరాబాద్

గ్రాఫిక్స్
G.V. స్వామి

డా|| బి.ఆర్. అంబేద్కర్ సార్వత్రిక విశ్వ విద్యాలయం, హైదరాబాద్ - 500 033.

ప్రథమ ప్రచురణ - 2016.

ద్వితీయ ప్రచురణ - 2021.

కాపీరైటు : డా.బి.ఆర్.అంబేద్కర్ సార్వత్రిక విశ్వవిద్యాలయం 2021

అన్ని హక్కులు విశ్వవిద్యాలయానివి. ఈ పుస్తకంలో ఏ భాగం అయినా ఉపయోగించదల్చుకుంటే విశ్వవిద్యాలయం అనుమతి పొందాలి.

ఇతర వివరాలు

డైరెక్టర్ (అకాడమిక్) డా. బి.ఆర్. అంబేద్కర్ సార్వత్రిక విశ్వ విద్యాలయం, హైదరాబాదు - 500 033

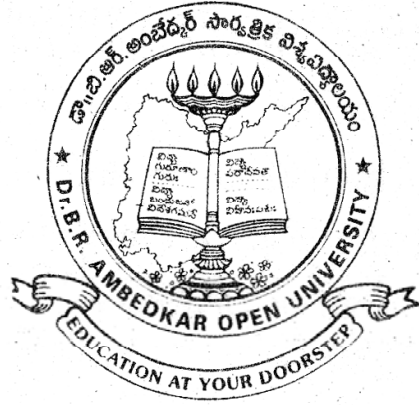
విషయ సూచిక

		పేజీ నెం.
ఖండం-1	బధిరత్వము - స్వభావము మరియు వర్గీకరణ	1
భాగం-1	ఇంద్రియ బలహీనత రకాలు	2
భాగం-2	వినికిడి ప్రాముఖ్యత	11
భాగం-3	వినికిడి ప్రక్రియ మరియు వినికిడి లోపం - వివిధ రకాల వినికిడి సమస్యలు	18
భాగం-4	శ్రవణవైకల్యం - నిర్వచనం మరియు సంబంధిత పారిభాషిక పదాలు	25
భాగం-5	పుట్టుకతో ఏర్పడే వినికిడిలోపం మరియు పుట్టిన తర్వాత ఏర్పడే వినికిడిలోపంతో ఎదురయ్యే సవాళ్ళు	33
ఖండం-2	శ్రవణ వైకల్యము యొక్క ప్రభావము	40
భాగం-6	వినికిడి లోపం గల అభ్యసకుల అక్షణాలు మరియు వివిధ రకాల వినికిడిలోపస్థాయి కమ్యూనికేషన్ మీద చూపే ప్రభావం	41
భాగం-7	శ్రవణ వైకల్యము గల విద్యార్థుల భాషా మరియు సంభాషణలో గల సమస్యలు	48
భాగం-8	శ్రవణలోపం గల వ్యక్తుల సౌలభ్యం కొరకు వివిధ రకాల భాషాప్రసారాల ఎంపిక, ప్రాధాన్యతలు	56
భాగం-9	శ్రవణ లోపము గల విద్యార్థి అక్షరాస్యత అభివృద్ధి మరియు పాఠశాల సాధన అభివృద్ధిలోగల సమస్యలు, తీసుకోవలసిన చర్యలు	62
భాగం-10	మానవులలో వివిధ రకాల సాంకేతిక పద్ధతుల సహాయంతో నైపుణ్యాలను పునరుద్ధరించుట	70
ఖండం-3	దృష్టి లోపము - స్వభావము అంచనా	76
భాగం-11	దృష్టిలోపమునకు సంబంధించిన అంచనా	77
భాగం-12	అంధత్వం మరియు స్వల్ప దృష్టి నిర్వచనము మరియు వర్గీకరణ	85
భాగం-13	జనాభా సమాచారము-NSSO మరియు జనాభా గణన - 2011	92
భాగం-14	తొలిదశ సమన్వయము మరియు ప్రాథమిక దశలో గురించుట ప్రాముఖ్యత	98
భాగం-15	అంచనా ప్రక్రియ విధానాలు	107

ఖండం-4	దృష్టి చైకల్యము - విద్యా అభివృద్ధి	114
భాగం-16	ప్రాథమిక మరియు ద్వితీయ విద్యపై అంధత్వం యొక్క ప్రభావం	115
భాగం-17	ఎంపిక చేయబడిన విద్యాపరమైన నియామకాలు	125
భాగం-18	బోధనా సూత్రాలు	133
భాగం-19	విస్తరించిన అదనపు పాఠ్యప్రణాళిక భావన మరియు రంగాలు	147
భాగం-20	సాధారణంగా వినియోగించే స్వల్పఖర్చు సాంకేతిక సహాయ పరికరాలు	154
ఖండం-5	బధిరత్వము - దృష్టిలోపము	163
భాగం-21	బధిరాంధత్వ నిర్వచనం, కారణాలు, వర్గీకరణ, విస్తృతి, లక్షణాలు	164
భాగం-22	బధిరాంధులను వేరు చేయడం, వారిని నిర్ధారించడం, వారిని గుర్తించడం, వారికి సహరించుటకు వ్యూహాలను రూపొందించడం.	175
భాగం-23	ప్రాథమిక దశలోనే భావ వ్యక్తీకరణాభివృద్ధిని ప్రోత్సహించుట విధానాలు, సమకరించే పరికరాలు, అచరణాలు	199
భాగం-24	బధిరాంధులయిన విద్యార్థులపై కదలికలపై ఒరవడిపై చర్చ	218
భాగం-25	బధిరాంధత్వం వల్ల దైనందిన జీవిత కార్యకలాపాల్లోనూ, విద్యాభ్యాసంలోనూ కలిగే ఇబ్బందులు - వాటి పరిణామాలు/ ప్రభావాలు	249

B.Ed.SE-B8 T

నాడీ వ్యవస్థ అభివృద్ధి
వైకల్యం మరియు పరిచయం

“మనం నాగరికత సమకూర్చిన వస్తుగత ప్రయోజనాలైన వదులుకోవచ్చునేమో గానీ,
సర్వోత్కృష్టమైన విద్య అందించే ఫలాలను సంపూర్ణంగా అనుభవించే అవకాశాలను,
హక్కును మాత్రం కోల్పోకూడదు”

-డా॥బి.ఆర్.అంబేద్కర్

డా॥ బి.ఆర్. అంబేద్కర్ సార్వత్రిక విశ్వవిద్యాలయం
హైదరాబాద్
2021

అనువాదకుల బృందం

సంపాదకులు

ఎల్. గోవిందరావు

Former Director, N.I.M.H.

ఇం.నెం. 8/93/13/2, వెస్టీ టీచర్స్ కాలని,
బల్డ్ బోయిన్ పల్లి, సికింద్రాబాద్. (టి.ఎస్).

అనువాదకులు

డాక్టర్ చంద్రకళ,

అసిస్టెంట్ ప్రొఫెసర్

విద్యా విభాగం, డా॥ బి.ఆర్.అంబేద్కర్ ఓపెన్ యూనివర్సిటీ,
హైదరాబాద్

శ్రీమతి విజయలక్ష్మి

లెక్చరర్ ఇన్ స్పెషల్ ఎడ్యుకేషన్

ఎ.ఎం.ఎస్., ఉస్మానియా యూనివర్సిటీ, హైదరాబాద్

కార్యక్రమ & కోర్సు సమన్వయకర్త

డాక్టర్ చంద్రకళ,

అసిస్టెంట్ ప్రొఫెసర్

విద్యా విభాగం, డా॥ బి.ఆర్.అంబేద్కర్ ఓపెన్ యూనివర్సిటీ, హైదరాబాద్

కవర్ డిజైన్

G.V. స్వామి

డా॥ బి.ఆర్. అంబేద్కర్ సార్వత్రిక విశ్వ విద్యాలయం, హైదరాబాద్ - 500 033.

ప్రథమ ప్రచురణ - 2016.

ద్వితీయ ప్రచురణ - 2021.

కాపీరైటు : డా.బి.ఆర్.అంబేద్కర్ సార్వత్రిక విశ్వవిద్యాలయం 2021

అన్ని హక్కులు విశ్వవిద్యాలయానివి. ఈ పుస్తకంలో ఏ భాగం అయినా ఉపయోగించదల్చుకుంటే విశ్వవిద్యాలయం అనుమతి పొందాలి.

ఇతర వివరాలు

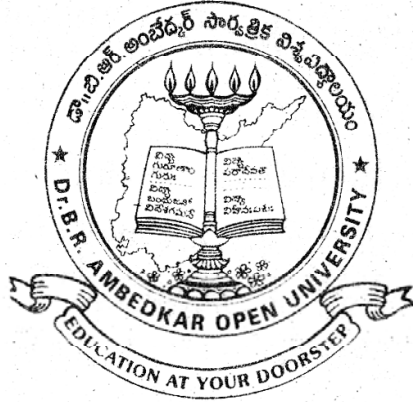
డైరెక్టర్ (అకాడమిక్) డా. బి.ఆర్. అంబేద్కర్ సార్వత్రిక విశ్వ విద్యాలయం, హైదరాబాదు - 500 033

విషయ సూచిక

	పేజీ నెం.
ఖండము-1 అభ్యసన వైకల్యం - స్వభావం	1
భాగం-1 నిర్వచనం, రకాలు - లక్షణాలు	2
భాగం-2 పరికరాలు, మదింపు చేసే విధానం	10
భాగం-3 పఠనం, లేఖనం, గణితాల వ్యూహాలు	28
భాగం-4 పాఠ్యప్రణాళిక అనుసరణ (అనువర్తనం) వ్యక్తిగత విద్యా కార్యక్రమం (I E P)	38
భాగం-5 విద్యాపరివర్తన జీవితకాల విద్య	50
ఖండము-2 మేథో ఆశక్తత : ప్రకృతి, అవసరాలు - ఇంటర్వెన్షన్	60
భాగం-6 ప్రజ్ఞా వైకల్యం - స్వభావం, అవసరం	61
భాగం-7 పరికరాలు మరియు మాపనం చేయవలసిన భాగాలు	78
భాగం-8 వృత్తి విద్య సంబంధ నైపుణ్యాలు - సాంఘిక వ్యూహాలు	94
భాగం-9 అనువర్తనం అనుసరణ, వ్యక్తిగత విద్యా ప్రణాళిక, వ్యక్తి కేంద్రక ప్రణాళిక జీవన నైపుణ్య విద్య	104
భాగం-10 వృత్తి విద్యా శిక్షణ - స్వేచ్ఛయుత జీవనం	121
ఖండము-3 ఆటిజిమ్ స్పెక్ట్రమ్ డిజార్డర్స్ : స్వభావము, అవసరాలు	138
భాగం-11 నిర్వచనాలు, రకాలు - లక్షణాలు	139
భాగం-12 అంచనా - సాధనములు	149
భాగం-13 సూచనా విధానాలు	161
భాగం-14 బోధనా పద్ధతులు	169
భాగం-15 వృత్తిపరమైన అంశాలు - అవకాశాలు	181

B.Ed.SE-B9 T

చలన-బహుళ వైకల్యాలు-పరిచయం

“మనం నాగరికత సమకూర్చిన వస్తుగత ప్రయోజనాలైన వదులుకోవచ్చునేమో గానీ,
సర్వోత్కృష్టమైన విద్య అందించే ఫలాలను సంపూర్ణంగా అనుభవించే అవకాశాలను,
హక్కును మాత్రం కోల్పోకూడదు”

-డా॥బి.ఆర్.అంబేద్కర్

డా॥ బి.ఆర్. అంబేద్కర్ సార్వత్రిక విశ్వవిద్యాలయం

హైదరాబాద్

2021

అనువాదకుల బృందం

సంపాదకులు

డా॥ పి. చంద్రశేఖర్

ప్రాఫెసర్ (రిటైర్డ్),

తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం, హైదరాబాద్

అనువాదకులు

శ్రీ శ్రీనివాస్ రెడ్డి

లెక్చరర్, NIVH

సికింద్రాబాదు.

పోగ్రామ్ & కోర్సు కోఆర్డినేటర్

డాక్టర్ చంద్రకళ, అసిస్టెంట్ ప్రొఫెసర్

విద్యా విభాగం, డా॥ బి.ఆర్.అంబేద్కర్ ఓపెన్ యూనివర్సిటీ, హైదరాబాద్

కవర్ డిజైన్

G.V. స్వామి

డా॥ బి.ఆర్. అంబేద్కర్ సార్వత్రిక విశ్వ విద్యాలయం, హైదరాబాద్ - 500 033.

ప్రథమ ప్రచురణ - 2016.

ద్వితీయ ప్రచురణ - 2021.

కాపీరైటు : డా.బి.ఆర్.అంబేద్కర్ సార్వత్రిక విశ్వవిద్యాలయం 2021

అన్ని హక్కులు విశ్వవిద్యాలయానివి. ఈ పుస్తకంలో ఏ భాగం అయినా ఉపయోగించదల్చుకుంటే విశ్వవిద్యాలయం అనుమతి పొందాలి.

ఇతర వివరాలు

డైరెక్టర్ (అకాడమిక్) డా. బి.ఆర్. అంబేద్కర్ సార్వత్రిక విశ్వ విద్యాలయం, హైదరాబాదు - 500 033

విషయ సూచిక

		పేజీ నెం.
ఖండం-1	మస్తిష్క పక్షవాతము	1
భాగం-1	మస్తిష్క పక్షవాతము : సహజలక్షణం, రకాలు మరియు దాని అనుబంధిత పరిస్థితులు	2
భాగం-2	మస్తిష్క పక్షవాతమునకు సంబంధించిన అవయవము యొక్క సమస్యలపై అవగాహన, కీళ్ళు మరియు వాటి కదిలికల వైపరీత్యము	12
భాగం-3	మస్తిష్క పక్షవాతము ఉన్న రోగులకు వైద్య చికిత్స లేక రోగమును గుణపరచుటను గూర్చిన ఏర్పాట్లు	26
భాగం-4	మస్తిష్కపక్షవాతము ఉన్న పిల్లలకు విద్య యందు అవయవముల యొక్క విధులకు సంబంధించిన పరిమితులు, పాఠశాల మరియు ఇంటివద్ద అవయవమార్పిడికి తగు వాతావరణము	36
భాగం-5	విద్యబోధన సదుపాయము - మస్తిష్క పక్షవాతము ఉన్న పిల్లలో నేర్చుకునే పాండిత్యము, వ్యక్తిగత విద్యాప్రణాళిక - పాఠాలు చెప్పి ప్రక్రియ నేర్చుకోవడము : నేర్చుకునేందుకు మరియు రోజువారీ పనులు చేసుకునేందుకు అవసరమైన పరికరాలు ఏర్పాటు	49
ఖండం-2	అవయవచ్ఛేదనము, బాల పక్షవాతము, వెన్నుపూసకు దెబ్బలు, వెన్నుముక చీలి ఉండడము, కండరాల బలహీనత	60
భాగం-6	నిర్వచనము, అర్థము మరియు వర్గీకరణ	62
భాగం- 7	శారీరక కదలికలతో ఉండే ఇబ్బందులపై నిర్ధారణ	71
భాగం- 8	వైద్యము చెయ్యడానికి మధ్యవర్తిత్వము వహిస్తూ రోగికి నిపుణులను సిద్ధము చెయ్యడము	79
భాగం-9	అవయవ మార్పిడికి అనుకూలమైన పరిస్థితులు - పాఠశాల వద్ద మరియు ఇంటివద్ద ఉండేలా చేయుట - శరీర కదలికలకు ఉండే పరిమితులు	89
భాగం-10	బోధన - శిక్షణ కొరకు సదుపాయాలు : వ్యక్తిగత విద్యా ప్రణాళిక కార్యక్రమము, అభివృద్ధి చెందుతున్న ఉపాధ్యాయ అభ్యాసనా పరికరాలు సహాయ సాంకేతికత	98

ఖండం - 3	బహుళ వైకల్యాలు మరియు ఇతర వైకల్య సమస్యల అర్థాలు మరియు వర్గీకరణలు	110
భాగం-11	బహుళ వైకల్యము - అర్థము మరియు వర్గీకరణ	111
భాగం-12	వివిధరకాల బహుళ వైకల్యాల కలయిక సహచర అనగా మూర్ఖ, శారీరక కదళికలు మరియు ఇంద్రియాలకు ఉన్న షరతులు	122
భాగం-13	ఇతర వైకల్యాల నిబంధనలు, అనగా కుష్ఠ రోగము నయమైన విద్యార్థులు, జన్మపరమైన కణితులు రక్షనాళాలు గట్టిపడటం మరియు బహుళ రక్షనాళాలు గట్టిపడటము	133
భాగం-14	వికలాంగులైన వారికి విద్యని అందించడానికి ఉన్న పరిమితులు మరియు అవయవ మార్పిడికి పాఠశాల, ఇంటివద్ద తగు వాతావరణము ఏర్పాటు	144
భాగం-15	ఉపాధ్యాయులు - బోధన - సదుపాయాలు : వ్యక్తిగత విద్యా కార్యక్రమము ఉపాధ్యాయ శిక్షణా సామాగ్రి మెరుగుపరచడం, సాంకేతిక సహాయము	156

B.Ed.SE-B9

INTRODUCTION TO LOCOMOTOR & MULTIPLE DISABILITIES

“We may forgo material benefits of civilization, but we cannot forgo our right and opportunity to reap the benefits of the highest education to the fullest extent...”

Dr.B.R.Ambedkar

**FACULTY OF EDUCATION
Dr. B.R. AMBEDKAR OPEN UNIVERSITY
HYDERABAD
2016**

COURSE TEAM

Editor

Prof. R.Ranganathan

HOD Department of Special Education

Andhra University

Visakhapatnam

Course Writers

Dr.N.Sita Rama Krishna Rao

SSA, Coordinator of Special Education

Hyderabad

Smt. G. Santha

Special Educator

Visakhapatnam

Programme Coordinator

Dr. Chandrakala

Assistant Professor

Dept. of Education

Dr. B.R. Ambedkar Open University

Hyderabad

Dr.S.V.L.Lakshmana Rao

SSA, Coordinator of Education

Hyderabad

Course Coordinator

Dr.Paul Ratnakar

Head-I/c, Department of Education

Dr.BRAOU, Hyderabad

Cover Design

G. Venkata Swamy (Graphic Unit)

Dr.BRAOU, Hyderabad

June - 2016

Dr. B.R. Ambedkar Open University, Hyderabad.

First Published 2016

Copy right© 2016 Dr. B.R. Ambedkar Open University, Telangana State

All rights reserved. No part of this work may be reproduced in any form without permission in writing from the university.

This text forms a part of of Dr. B.R. Ambedkar Open University Courses. Further information may be obtained from the Director (Academic), Dr. B.R. Ambedkar Open University, Road No. 46, Jubilee Hills, Hyderabad - 500 033.

Further information on Dr. B.R. Ambedkar Open University Programme may be obtained from the Director, (Academic), Dr. B.R. Ambedkar Open University, Prof. G. Ram Reddy Marg, Road No.46, Jubilee Hills, Hyderabad - 500 033.

Printed on behalf of the Dr. B.R. Ambedkar Open University, Hyderabad by the Registrar.

web : www.braou.ac.in; E-mail : info@braou.ac.in

Dr.BRAOU

INTRODUCTION TO LOCOMOTOR & MULTIPLE DISABILITIES

CONTENTS

BLOCK 1 CEREBRAL PALSY (CP)

- Unit – 1 CP: Nature, Types and Its Associated Conditions
- Unit – 2 Assessment of Functional Difficulties of CP including Abnormalities of Joints and Movements (Gaits)
- Unit – 3 Provision of Therapeutic Intervention and Referral of Children with CP
- Unit – 4 Implications of Functional Limitations of Children with CP in Education and Creating Prosthetic Environment in School and Home: Seating Arrangements, Positioning and Handling Techniques at Home and School
- Unit – 5 Facilitating Teaching-Learning of Children with CP in School, IEP, Developing TLM; Assistive Technology to Facilitate Learning and Functional Activities.

BLOCK 2 AMPUTEES, POLIO, SPINAL CORD INJURIES SPINA-BIFIDA AND MUSCULAR DYSTROPHY

- Unit – 6 Definition, Meaning and Classification
- Unit - 7 Assessment of Functional Difficulties
- Unit - 8 Provision of Therapeutic Intervention and Referral
- Unit - 9 Implications of Functional Limitations for Education and Creating Prosthetic Environment in School and Home: Seating Arrangement, Positioning and Handling Techniques at Home and School
- Unit - 10 Facilitating Teaching-Learning: IEP, Developing TLM; Assistive Technology

BLOCK 3 MULTIPLE DISABILITIES AND OTHER DISABLING CONDITIONS

- Unit – 11 Multiple Disabilities: Meaning and Classifications
- Unit - 12 Various Combinations of Multiple Disabilities and Associated Conditions such as Epilepsy, Motor and Sensory Conditions
- Unit - 13 Other Disabling Conditions such as Leprosy Cured Students, Tuberculous Sclerosis and Multiple Sclerosis
- Unit - 14 Implications of Functional Limitations for Education and Creating Prosthetic Environment in School and Home: Seating Arrangements, Positioning and Handling Techniques at Home and School
- Unit - 15 Facilitating Teaching-Learning: IEP, Developing TLM : Assistive Technology.

B.ED.SE-B10 A

GUIDANCE AND COUNSELLING

“We may forego material benefits of civilization, but we cannot forego our right and opportunity to reap the benefits of the highest education to the fullest extent...”

Dr. B. R. Ambedkar

**Dr. B. R. AMBEDKAR OPEN UNIVERSITY
HYDERABAD
2020**

COURSE TEAM

Editor

Dr. Santhi Prakash

Director, AYJNISHD, Secunderabad.

Writers

Dr. Salmon Raju

Sri Krishna Devaraya University

Dr. A. Aravinda Kumar

MNR College of Education, Hyd.

M. Shasidhar

Helen Keller's Institute of Research and
Rahabilitation for the Disabled children

Programme Coordinator

Dr. Chandrakala

Dr. BRAOU, Hyd

Course Coordinator

M.Nagaraju

Dr. BRAOU, Hyd

Cover Design

G. Venkat Swamy

Graphic Unit.

Dr. BRAOU, Hyd.

First Published: 2020

Copyright © 2020 **Dr. B. R. Ambedkar Open University, Hyderabad, A.P.**

All rights reserved. No part of this book may be reproduced in any form without permission in writing from the University.

This text forms part of Dr. B. R. Ambedkar Open University Programme.

Further information on Open University programmes may be obtained from the Director (Academic), Dr. B. R. Ambedkar Open University, Prof.G. Ram Reddy Marg, Road No.46, Jubilee Hills, Hyderabad-500033

Website: www.braou.ac.in

E-mail to: info@braou.ac.in

Printed on behalf of Dr. B. R. Ambedkar Open University, Hyderabad by the Registrar.

Lr. No. –

Printed at :

CONTENTS

Block/Unit No.	Title	Page No.
Block I-	Introduction to Guidance and Counselling	1-53
Unit -1	Guidance and Counselling	2-17
Unit-2	Skills and Competencies of a Counsellor	18-53
Block II	Enhancing Self Image and Self Esteem	54-94
Unit-3	Concept of Self as Human	55-74
Unit-4	Growth to Autonomy	75-94
Block III	Guidance and Counselling in Inclusive Education	95-115
Unit-5	Current Status with Reference to Indian School	96-114
Unit-6	Guidance in Formal and Informal Situations	115-134
	Model Examination Question Paper	135

B.Ed.SE -B10D

BRAILLE AND ASSISTIVE DEVICES

“We may forego material benefits of civilization, but we cannot forego our right and opportunity to reap the benefits of the highest education to the fullest extent...”

Dr. B. R. Ambedkar

**Dr. B. R. AMBEDKAR OPEN UNIVERSITY
HYDERABAD
2018**

BRaille AND ASSISTIVE DEVICES

Course Development Team

Editor:

Prof. R. Ranganathan

Writers:

K. Srinivas Reddy

V. Janaki Ram

V. Ramesh

Programe Coordinator:

Dr. Chandrakala
Dr. BRAOU, Hyderabad.

Course Coordinator:

M. Nagaraju
Dr. BRAOU, Hyderabad.

Cover Design:

G. Venkat Swamy
Graphic Unit.

First Published: 2018

Copyright © 2018 **Dr. B. R. Ambedkar Open University, Hyderabad, A.P.**

All rights reserved. No part of this book may be reproduced in any form without permission in writing from the University.

This text forms part of Dr. B. R. Ambedkar Open University Programme.

Further information on Open University programmes may be obtained from the Director (Academic), Dr. B. R. Ambedkar Open University, Prof.G. Ram Reddy Marg, Road No.46, Jubilee Hills, Hyderabad-500033

Website: www.braou.ac.in

E-mail to: info@braou.ac.in

Printed on behalf of Dr. B. R. Ambedkar Open University, Hyderabad by the Registrar.

Lr. No. –

Printed at :

BRaille AND ASSISTIVE DEVICES

CONTENTS

Block/Unit No.	Title	Page No.
Block I	LOUIS BRAILLE AND THE EVOLUTION OF BRAILLE	1-21
Unit-1	Louis Braille – Evolution of Braille	2-12
Unit-2	Braille Signs and Symbols – Regional Language Telugu	13-21
Block II	BRAILLE DEVICES / EQUIPMENTS	22-56
Unit-3	Braille Devices /Equipment	23-39
Unit-4	Mathematical Devices	40-56
Block III	GEOGRAPHY: MAPS--RELIEF, EMBOSSED MODELS, SCIENCE MATERIAL	57-87
Unit-5	Geography : Maps – Relief, Embossed, Models, Science Material	58-72
Unit-6	Low Vision Aids - Optical	73-87
•	Model Examination Question Paper	88

B.Ed.SE-B11A

ORIENTATION AND MOBILITY

**Dr. B.R.AMBEDKAR OPEN UNIVERSITY
HYDERABAD
2021**

Editor
Dr. R. Ranganathan
Professor of Education
Department of Education
Andhra University, Visakhapatnam.

Writers
G. Shantha
Government Residential School
for Visually Handicapped
Visakhapatnam.

Programme & Course co-ordinator
Dr. Chandrakala
Dr. BRAOU Hyderabad

Cover Design
G. Venkata Swamy
Graphic Unit,
Dr. BRAOU, Hyderabad.

Dr. B.R. Ambedkar Open University, Hyderabad.
First Published 2021

Copy right © 2021 Dr. B.R. Ambedkar Open University, Telangana State

All rights reserved. No part of this work may be reproduced in any form without permission in writing from the university.

This text forms a part of of Dr. B.R. Ambedkar Open University Programme.

Further information on Dr. B.R. Ambedkar Open University Programme may be obtained from the Director, (Academic), Dr. B.R. Ambedkar Open University, Prof. G. Ram Reddy Marg, Road No.46, Jubilee Hills, Hyderabad - 500 033.

Website : www.braou.ac.in

E-mail to : info@braou.ac.in

Printed on behalf of the Dr. B.R. Ambedkar Open University, Hyderabad by the Registrar.
Lr. No.

Printed at :

CONTENTS

ORIENTATION AND MOBILITY

Block /Unit No.	Title	Page No.
BLOCK-I	INTRODUCTION TO ORIENTATION AND MOBILITY	1
	Unit- 1 Introduction to Orientation and Mobility	2-11
	Unit-2 Roles of other senses in O & M Training	12-17
BLOCK-II	HUMAN/SIGHTED GUIDE TECHNIQUE	18
	Unit- 3 Human/Sighted Guide Technique	19-28
	Unit- 4 Pre-Cane skills	29-37
BLOCK-III	CANE TRAVEL TECHNIQUES AND DEVICES	38
	Unit-5 Cane Travel Techniques	39-47
	Unit-6 Use of Public Transport and Electronic Devices	48-55
BLOCK-IV	TRAINING IN INDEPENDENT LIVING SKILLS	56
	Unit- 7 Independent Living skills	57-65
	Unit- 8 Identification Skills	66-70
	Model Examination Question Paper	71

B.Ed.SE-B11 B

COMMUNICATION OPTIONS: MANUAL (INDIAN SIGN LANGUAGE)

**Dr. B.R.AMBEDKAR OPEN UNIVERSITY
HYDERABAD
2018**

COMMUNICATION OPTIONS: MANUAL (INDIAN SIGN LANGUAGE)

Course Team

Editor

Dr.S.Shanthi Prakash
AYJNISHD, Secunderabad

Smt.J.Aruna
Lecturer in Special Education
NIHH

Course & Programme Coordinator

Dr. Chandrakala
BRAOU, Hyderabad.

Dr.V.Madhavi
Associate Professor,
SPMVV, Tirupati.

Dr.P.Ramakrishna.
Asst.Professor
Vivekananda University
Coimbathur

Cover Design
G.V.Swamy
Graphic Unit,
BRAOU,Hyderabad

COMMUNICATION OPTIONS: MANUAL (INDIAN SIGN LANGUAGE)

Content

Block-1 Understanding Deafness in Real Life Context

Unit-1 Basic Awareness of D/Deafness of Paradigms

Unit -2 Basic Awareness of Difference between ISL and ISS

Block- 2 Advance Understanding of Manual Options and Indian Scenario

Unit-3 Use of Simcom and Educational Bilingualism in Indian Schools

Unit -4 Monitoring and Measuring Development of ISL/ISS in Students

Block -3 ISL Skill Developments

Unit -5 Middle Order Receptive and Expressive Skills

Unit -6 Practicing Natural Signing in Short Common Conversations

Block - 4 ISL Skill Developments: Towards Higher Order Receptive and Expressive Skills

Unit -7 Learning to Express Gender, Number, Person, Tense, Aspect, Practicing Sentence

Unit - 8 Practicing Sentence Types

Block- 5 ISS/ ISL Skill Development and Course Conclusions

Unit -9 Practicing Markers (Local Language), Practicing Syntax in Conversations and Discussions, Observing Using ISS/ISL in Classrooms for School Subjects

Unit-10 Resource Mobilization for Skill Development Training

B.Ed.SE-B11 C

SEMESTER - 5

**VOCATIONAL REHABILITATION & TRANSITION
TO JOB PLACEMENT**

“We may forgo material benefits of civilization, but we cannot forgo our right and opportunity to reap the benefits of the highest education to the fullest extent...”

Dr.B.R.Ambedkar

**Dr. B.R. AMBEDKAR OPEN UNIVERSITY
HYDERABAD
2021**

COURSE TEAM

Editor

Prof. G. Lokanadha Reddy

Dravidian University, Kuppam, Chittoor Dist.

Course Writers

Dr. R. Ramar

Principal

P.S.R. College of Education

Sevalpatti

Sivakasi – 626 140.

Programme Coordinator

Dr. Chandrakala

Assistant Professor

Dept. of Education

Dr. B.R. Ambedkar Open University

Hyderabad

Cover Design & Graphics

G. Venkata Swamy

Graphic Unit

Dr. BRAOU., Hyd - 33.

Course Co-ordination

Smt. K. Umadevi

Academic Associate

Dr. B.R. Ambedkar Open University

Hyderabad.

Dr. B.R. Ambedkar Open University, Hyderabad.

First Published 2021

Copy right © 2021 Dr. B.R. Ambedkar Open University, Telangana State

All rights reserved. No part of this work may be reproduced in any form without permission in writing from the university.

This text forms a part of of Dr. B.R. Ambedkar Open University Programme.

Further information on Dr. B.R. Ambedkar Open University Programme may be obtained from the Director, (Academic), Dr. B.R. Ambedkar Open University, Prof. G. Ram Reddy Marg, Road No.46, Jubilee Hills, Hyderabad - 500 033.

Website : www.braou.ac.in

E-mail to : info@braou.ac.in

Printed on behalf of the Dr. B.R. Ambedkar Open University, Hyderabad by the Registrar.

Lr. No.

Printed at :

VOCATIONAL REHABILITATION & TRANSITION TO JOB PLACEMENT

CONTENTS

BLOCK – I	FUNDAMENTALS AND ASSESSMENT OF VOCATIONAL REHABILITATION	
UNIT – 1	Vocational Education, Legislation, Policies And Agencies.	2-24
UNIT – 2	Approaches and Models of Vocational Training and Assessment	25-41
BLOCK–II	VOCATIONAL TRANSITION AND CURRICULUM, PLANNING	
UNIT – 3	Transition For Persons with Disabilities	43-62
UNIT – 4	Development of Individualized Transition Plan	63-77
BLOCK – III	PROCESS OF VOCATIONAL REHABILITATION AND PLACEMENT	
UNIT – 5	Types of Employment Settings	79-93
UNIT – 6	Adaptation and Accommodations, Safety Skills	94-110

B.Ed.SEHI-C12

ASSESSMENT AND IDENTIFICATION OF NEEDS IN HEARING IMPAIRMENT

**Dr. B.R.AMBEDKAR OPEN UNIVERSITY
HYDERABAD
2016**

ASSESSMENT AND IDENTIFICATION OF NEEDS IN HEARING IMPAIRMENT

Course Development Team

Editor

Dr.Hari Prasad
Audiologist & Speech Therapist
NIHH, Bowenpally, Secunderabad

Associate Editor

Prof.C.Rajamouli
Dept. of Education
Dr.BRAMbedkar Open University
Hyderabad-33

Writers

Ms.B.Srinivas Rao
Speech Therapist
NIHH, Bowenpally, Secunderabad

K.Sridevi
Lecturer in Special Education
NIHH, Bowenpally, Secunderabad.

Mrs.Gouri Shankar
Lecturer in Special Education
NIHH, Bowenpally, Secunderabad,

Dr.Chandrakala
Dept. of Education
Dr.BRAMbedkar Open University
Hyderabad-33

B.Ed.SE Programme Coordinator

Dr.Chandrakala
Dept. of Education
Dr.BRAMbedkar Open University
Hyderabad-33

Cover Design

G. Venkata Swami, Graphic Unit
Dr.BRAMbedkar Open University
Hyderabad-33

ASSESSMENT AND IDENTIFICATION OF NEEDS IN HEARING IMPAIRMENT

Block-1 Early Identification of Hearing Loss

Unit – 1 Need and Strategies

Unit – 2 Audiological Assessments

Unit – 3 Audiometers

Block- 2 Assessment of Speech, Language and Communication

Unit -4 Assessment of Speech

Unit 5 Assessment of Language

Unit-6 Assessing Communication and Language

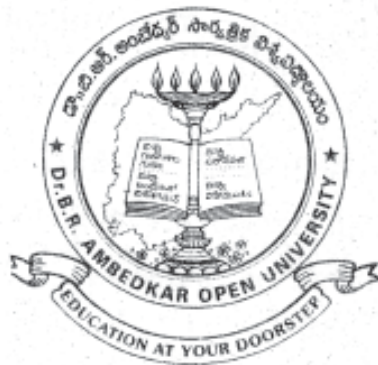
Block- 3 Educational Assessments and Identification of Needs

Unit-7 Educational Assessment

Unit-8 Tools and Techniques of Educational Assessment

B.ED. SEMR-C 12

**ASSESSMENT AND IDENTIFICATION OF NEEDS
MENTAL RETARDATION /
INTELLECTUAL DISABILITY**

*“ We may forgo material benefits of civilization, but we
cannot forgo our right and opportunity to reap the benefits
of the highest education to the fullest extent....*

-Dr. B.R. Ambedkar

**Dr. B.R. AMBEDKAR OPEN UNIVERSITY
HYDERABAD
2016**

COURSE TEAM

Editor

Prof. T. Revathy

Director General
Thakur Hari Prasad Institute of
Rehabilitation sciences
Vivekananda Nagar,
Dilshuk Nagar, Hyderabad.

B.Ed.SE Programme Coordinator

Dr.Chandrakala

Asst. Professor
Dept. of Education
Dr.BRAOU, Hyd.

Writers

Mrs. V.Raja Rajeswari,

Course Coordinator &
Lecturer,
BED (SEDE), Dr.B.R.A.O.U
Study Centre – 938, THPI

Course Coordinator

Mrs. K.Uma Devi

Academic Consultant (MR)
Dept. of Education
Dr.BRAMbedkar Open University,
Hyderabad-33

Mr. Harish Singh,

Assistant Director (Prog) &
Lecturer In Special Education
Thakur Hari Prasad Institute of
Rehabilitataion Sciences

Cover Design

G.V. Swamy

Dr. B.R. Ambedkar Open University, Hyderabad - 500 033.

First Edition 2016.

All rights are reserved. No part of this book may reproduced in any form without permission in writing from the University.

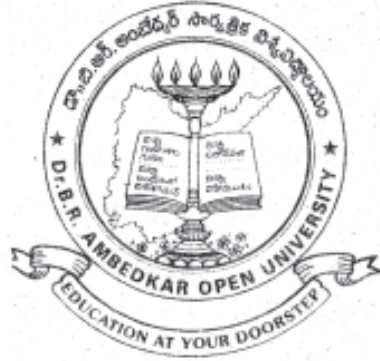
For further information : **Director (Academic)**
Dr. B.R. Ambedkar Open University
Hyderabad - 500 033.

CONTENTS

Block - I : Intellectual Disability : Identification of Needs and Assessment		
Unit -1	Intellectual Disability Historical Perspectives, Definitions, Causes and Prevention, classification and Characteristics, Assessment, Areas of Assessment	2
Unit -2	Assessment	46
Unit -3	Areas of Assessment	62
Block - II Assessment and Identification of Needs		87
Unit - 4	Assessment at Pre-School and School Levels	88
Unit - 5	Assessment Tools at Schoolages	97
Unit - 6	Assessment at Adult and Vocational Levels	108
Block - III Provisions & Schemes, Assessment of Family Needs		122
Unit -7	Provisions & Schemes	125
Unit -8	Assessment of Family Needs	131

B.Ed.SEMR-C 12 T

మానసిక వైకల్యం గల పిల్లల గుర్తింపు అవసరాలు - అంచనా

“మనం నాగరికత సమకూర్చిన వస్తుగత ప్రయోజనాలైన వదులుకోవచ్చునేమో గానీ,
సర్వోత్కృష్టమైన విద్య అందించే ఫలాలను సంపూర్ణంగా అనుభవించే అవకాశాలను,
హక్కును మాత్రం కోల్పోకూడదు”

-డా॥బి.ఆర్.అంబేద్కర్

డా॥ బి.ఆర్. అంబేద్కర్ సార్వత్రిక విశ్వవిద్యాలయం
హైదరాబాద్
2018

అనువాదకుల బృందం

సంపాదకులు

ప్రోఫెసర్ టి. రేవతి

అనువాదకులు

ఎ. క్రిష్ణ

శ్రీ. శ్రీకాంత్

ప్రోగ్రామ్ సమన్వయకర్త

డాక్టర్ చంద్రకళ

కోర్సు సమన్వయకర్త

శ్రీమతి కె. ఉమాదేవి

కవర్ డిజైన్

G.V. స్వామి

గ్రాఫిక్ యూనిట్

డా॥ బి.ఆర్. అంబేద్కర్ సార్వత్రిక విశ్వ విద్యాలయం, హైదరాబాద్ - 500 033, తెలంగాణ.

ప్రథమ ప్రచురణ - 2018

కాపీరైటు 2018 : డా.బి.ఆర్.అంబేద్కర్ సార్వత్రిక విశ్వవిద్యాలయం. అన్ని హక్కులూ విశ్వవిద్యాలయానివి. ఈ పుస్తకంలోని ఏ భాగమైనా ఉపయోగించదలచుకుంటే విశ్వవిద్యాలయం అనుమతి పొందాలి. ఈ పాఠాలు డా. బి.ఆర్.అంబేద్కర్ సార్వత్రిక విశ్వవిద్యాలయం పాఠ్య ప్రణాళికలో ఒక భాగం.

ఇతర వివరాలకు : డైరెక్టర్ (అకడమిక్), డా. బి.ఆర్. అంబేద్కర్ సార్వత్రిక విశ్వవిద్యాలయం, ప్రొ.జి.రాం రెడ్డి మార్గం, జూబి హిల్స్, హైదరాబాద్ - 500 033. కు రాయండి. ఈ పుస్తకం డా.బి.ఆర్. అంబేద్కర్ సార్వత్రిక విశ్వవిద్యాలయం తరపున రిజిస్ట్రార్ చేత ముద్రించబడింది.

విషయ సూచిక

		పేజీ నెం.
ఖండం-I	మేధో వైకల్యం - గుర్తింపు అంచనా	1
భాగం-1	మేధోవైకల్యం - చారిత్రక దృక్పథాలు నిర్వచనాలు, హేతువులు, నివారణ, వర్గీకరణ మరియు లక్షణాలు, మదింపు	2-5
భాగం-2	అంచనా / పరీక్ష / మదింపు	41-52
భాగం-3	అంచనా రంగాలు / మదింపు రంగాలు	53-74
ఖండం-II	అంచనా - అవసరాల గుర్తింపు	75
భాగం-4	పాఠశాల పూర్వ స్థాయి పాఠశాల స్థాయిలలో మదింపు అంచనా	76-83
భాగం-5	పాఠశాల దశలలో అంచనా సాధనాలు	84-93
భాగం-6	వయోజన మరియు ఔద్యోగిక స్థాయిలో అంచనా	94-13
ఖండం-III	సమాచార సేవలు, ప్రత్యేక అవసరాలు	104
భాగం-7	నిబంధనలు, పథకాలు	107-111
భాగం-8	కుటుంబ అవసరాల అంచనా	112-130

B.ED. SEVI-C 12

**IDENTIFICATION OF CHILDREN
WITH VISUAL IMPAIRMENT
AND
ASSESSMENT OF NEEDS**

*“ We may forgo material benefits of civilization, but we
cannot forgo our right and opportunity to reap the benefits
of the highest education to the fullest extent....*

-Dr. B.R. Ambedkar

**DR. B.R. AMBEDKAR OPEN UNIVERSITY
HYDERABAD
2016**

COURSE TEAM

Editor

Prof.R.Ranganathan,
Principal & Dean
Institute of Advanced Studies
in Education (IASE)
Andhra University,
Visakhapatnam-531003

Writers

Dr. Sujatha Malini
Associate Preofessor
Dept. of Spl.Education
Alagappa University, Kara kudi
Tamil Nadu.

K. Srinivas Reddy
Lecturer
Training Centre for the Teachers of the
Handicapped ,
NIVH,Marredpally, Sec'bad

Y.Ramakrishna
Lecturer
Training Centre for the Teachers of the
Handicapped ,
NIVH,Marredpally, Sec'bad

B.Ed.SE Programme Coordinator

Dr.Chandrakala
Asst. Professor
Dept. of Education
Dr.BRAOU, Hyd.

Course Coordinator

M.Nagaraju
Academic Consultant
Dept. of Education
Dr.BRAOU, Hyd

Course Coordinator

Ms. T. Meenakshi
Academic Consultant
Dept. of Education
Dr.BRAOU, Hyd

Cover Design
G.V. Swamy

Dr. B.R. Ambedkar Open University, Hyderabad - 500 033.

First Edition 2016.

All rights are reserved. No part of this book may reproduced in any form without permission in writing from the University.

For further information : **Director (Academic)**
 Dr. B.R. Ambedkar Open University
 Hyderabad - 500 033.

CONTENTS

	Page No.
Block -I Concept and Types of Visual Impairment	1
Unit - 1 Anatomy and Physiology of Human Eye	2
Unit - 2 Type of Visual Impairment and Eye Disorders	18
Unit - 3 Implications of Visual Impairments	39
Block - II Need - Assessment of Visual Impairment	55
Unit - 4 Needs of Visual Impairment	56
Unit - 5 Identifying Young Children with Vision Impairment	64
Unit - 6 Assessment of Visual Impairment	102
Block - III Assessment - Screening Impairment	121
Unit - 7 Assessment of Learning Needs of Children with VIMD	122
Unit - 8 Identification and Assessment of Visually Impaired Children with Associate Disabilities	133